

NADER

DANKBAAR
GEREFORMEERD

10

JAARGANG 30
OKTOBER 2023

BEKEKEN

WOORD & WERELD MAGAZINE

Gods rampen en zijn redding

○ Kinderen in de kerkbank

○ De dag van het nieuwe leven

○ Reformatie in een Zwitserse stad

Redactioneel

Het lijkt wel alsof de wereld steeds vaker geconfronteerd wordt met rampen. De coronapandemie ligt nog vers in het geheugen, maar ondertussen wordt onze aandacht al weer opgeëist door oorlogen en andere geweldsuitbarstingen en door natuurrampen als overstromingen en grote droogtes.

In het Thema-artikel van deze *Nader Bekeken* stelt Johan Klein de vraag wat dit alles ons te zeggen heeft. Kan het zijn dat God hiermee reageert op een wereld die Hem niet meer erkent? En wat heeft Hij daar dan mee voor?

In Woordwaarde stelt Gert Kwakkel in feite diezelfde vraag als hij beschrijft wat er met Israël gebeurde toen het God inruilde voor de Baäl van Peor: God trof het volk met een plaag waaraan pas een eind kwam door het – in onze ogen huiveringwekkende – optreden van Pinechas. Wie is God dat Hij dit liet gebeuren? Waarom deed Hij dit?

Mensen gaan deze vragen graag uit de weg. Onze samenleving heeft er sowieso moeite mee om de realiteit van aftakeling en dood onder ogen te zien, schrijft Peter Drost in de rubriek Leer en leven. Wie de opstanding van Christus niet kent heeft immers geen hoop?

Maar er is perspectief! Dat laten de artikelen in dit nummer zien. In een tijd die gestempeld wordt door crises bieden ze stof tot nadenken en tot gebed.

Ida Slump

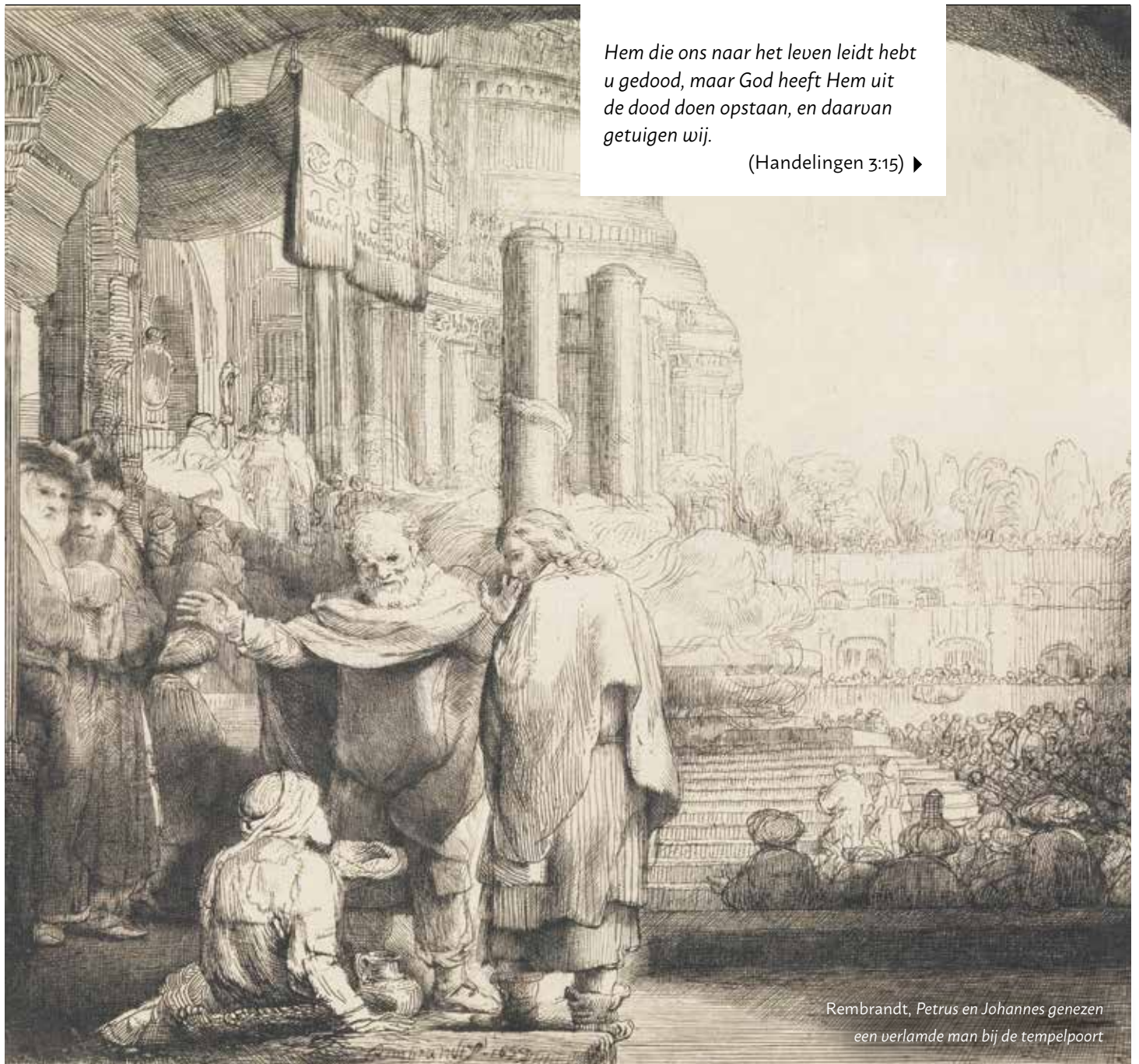
- 334 **REDACTIONEEL**
IDA SLUMP
- 335 **SCHRIFTLICHT**
Genadig beschuldigd
PIETER VAN DEN BERG
- 338 **ACTUEEL**
Jongeren en kinderen in de kerk
KEES VAN DIJK
- 342 **THEMA**
Slaat God mensen naar zich toe?
JOHAN KLEIN
- 347 **COLUMN**
Sabbat en stress
RUFUS POS
- 348 **WOORDWAARDE**
Gods jaloezie
GERT KWAKKEL
- 351 **LEER EN LEVEN**
De derde dag
PETER DROST
- 356 **GESCHIEDENIS**
De oudste stad van Zwitserland werd in 1523 gereformeerd
HARM VELDMAN
- 359 **GELEZEN**
• Verrassend tienerdagboek
WILMA VAN DER JAGT
• Evangelisatie Toerusting:
uit de impasse!
HENK DROST
- 367 **UIT ANDERE BLADEN**
Kansen voor christelijke waarden?
LEO BEZEMER
- 372 **GEDICHT**
Als u zo schuimend woedend wordt.
Maarten van Aes
BAUKE SELDENTHUIS

*Nieuw licht
op een bijbelgedeelte*

BEELD
WIKIMEDIA

Genadig beschuldigd

*Hem die ons naar het leven leidt hebt
u gedood, maar God heeft Hem uit
de dood doen opstaan, en daarvan
getuigen wij.*

(Handelingen 3:15) ▶

Rembrandt, *Petrus en Johannes genezen
een verlamde man bij de tempelport*

Niemand vindt het fijn om beschuldigd te worden. Het roept schuld en schaamte op; en vaak ook verzet. Maar als het terecht is, is beschuldiging nodig. En als het nodig is, dan is het ook genadig.

Als God ons beschuldigt, is het zowel terecht als genadig. De HEER laat ons niet met onze schuld weggkomen, Hij wil iets mooiers: ons ervan losmaken. Zo kan een beschuldiging genadig zijn.

Beschuldigd met een wonder

Het is de genade van Israëls God dat Hij zijn volk via de kruisiging van Jezus Christus wil losmaken van hun zonden. Daarvoor moeten de Israëlieten wel met hun schuld geconfronteerd worden. Hoe doet de HEER dat? Door een genezingswonder op de 'tweede' pinksterdag.

Petrus en Johannes lopen door de Schone Poort naar de tempel om de HEER te aanbidden. Daar zit een verlamde man. Al veertig jaar wordt hij naar deze plek gedragen. Maar vandaag wordt alles anders: hij ontmoet

Petrus en Johannes, meer nog: hij ontmoet de Heer Jezus. Geld kunnen Petrus en Johannes hem niet geven, maar ze bieden hem genezing aan in Jezus' naam. De man hoort het, pakt de uitgestoken hand, z'n benen worden sterk terwijl hij overeind komt en hij loopt: hij danst, jubelt en prijst God. Eindelijk mag hij de tempel binnen.

Elke genezing is een wonder, maar het wonder hier is juist dat Jézus de man heeft genezen. 'Het geloof dat Jezus schenkt, heeft hem (...) gezond gemaakt', zegt Petrus later (3:16). De man is opgestaan. Dit wonder spreekt. Het zegt: de gekruisigde Jezus leeft. Hét wonder is: Jezus is opge-

staan. De geheelde man wordt nu mét de apostelen getuige van Jezus' opstanding. Hij wordt een getuige in het proces om Jezus de Messias.

De inwoners van Jeruzalem worden zo opnieuw geconfronteerd met de zaak Jezus. Met dit wonder zet God hen in de beklagdenbank.

In hoger beroep in het gelijk gesteld

De aanklacht tegen hen liegt er niet om. Petrus houdt het hen onverbloemd voor. Jullie kozen tegen God en zijn Gezalfde. Jullie hebben Hem uitgeleverd en verstoten, ook toen Pilatus bereid was Hem vrij te laten. De heilige en rechtvaardige, die ons naar het leven leidt, hebben jullie gedood (3:13-15).

Maar Jezus is in hoger beroep, namelijk bij de allerhoogste God, in het gelijk gesteld. De God van onze voorouders heeft aan Jezus, zijn dienaar, eerherstel gegeven: opwekking uit de dood, opname in de hemel aan Gods rechterhand. Pasen en Hemelvaart zijn geweest.

Met de beschuldiging aan het adres van het volk wordt het proces tegen Jezus heropend. Het gaat een nieuwe fase in. En daarmee wordt nu, met Pinksteren, een genadige ruimte geopend: 'Kom tot inkeer, keer terug naar God om vergeving te krijgen voor uw zonden' (3:19).

De deur van Gods rijk staat open

Hoe kan dat? Wat is er genadig aan dit proces? Petrus creëert ruimte. Hij zegt: 'Volksgenoten, ik weet dat u uit onwetendheid hebt gehandeld, evenals uw leiders' (3:17). Je hoort de echo van het gebed van de Heer aan het kruis: 'Vader, vergeef hun, want zij weten niet wat ze doen' (Luc. 23:34). God creëert ruimte als Petrus vervolgens laat zien dat Hij het reddingsplan heeft uitgevoerd dat alle profeten heb-

Met dit wonder zet
God de inwoners
van Jeruzalem **in de**
beklaagdenbank

ben aangekondigd. Zij hebben gezegd dat de Messias zou lijden (3:18).

Dit is een uniek moment in Gods geschiedenis met Israël en voor de wereld. Het is confronterend: bedenk dat de Messias moest lijden voor de zonden van zijn volk, voor de zonden van de wereld! Het is spannend: blijf niet bij het afwijzen van de Redder. Voor jullie staat de deur naar Gods rijk open!

ontdekt en ontmaskert, confronteert hij ze met hun daden en hun schuld. Dan wordt het spannend, het komt erop aan. Er ontstaat een bijzondere ruimte, een 'kans' op inkeer, of beter, een beslissend moment, een tweesprong, een 'kairos'. Nog even en de politie komt om de dader te arresteren. De dader weet: het oordeel hangt boven mijn hoofd. Dan komt heel mooi uit dat de pastoor geen vertegenwoordiger is van justitie, maar een geeste-

de wederkomst staan er beloften uit. Jezus wordt telkens gezonden waar Israëlieten naar het evangelie horen (3:26). Het volk van het nieuwe verbond, uit Israël en alle volken, leeft in Gods Rijk.

Briefje onder het kussen

In ons gezin moest er ooit iets uitgesproken worden. Een van onze kinderen had iets gedaan, maar wie? Niemand wilde het opbiechten. Mijn vrouw zei toen: 'Wie het gedaan heeft, mag een briefje onder mijn kussen leggen.' Creatief: dan kun je wel eerlijk zijn maar hoeft je het niet direct te zeggen. Maar wat gebeurde? Een van onze kinderen riep direct enthousiast uit: dan mag ik een briefje onder het kussen leggen! Het is niet fijn om beschuldigd te worden. Maar bij God is het heilzaam om je zonden te belijden. Hij maakt je ervan los. Je leeft in de ruimte van zijn genade.

Kerk als kring rond de Heer

Wie zijn verzet tegen de genade opgeeft en op de Heer Jezus vertrouwt, leeft binnen de ruimte van Gods Koninkrijk. De kring rond de Messias is de ruimte waarin je genadig beschuldigd wordt, je zonden leert belijden, en ervan losgemaakt wordt. Zo ontstaat er een tijd van rust, ook voor de gemeente, rond de Messias Jezus. ■

Wat staat Israël te wachten?

Op inkeer belooft Petrus

tijden van rust

Israël heeft zich buitenspel gezet door de afwijzing van de Messias. Ze moeten erop terugkomen, anders staan ze buiten het Messiaanse rijk. Het is alsof ze opeens niet meer de tempel binnen mogen gaan, maar in de voorhof staan, net als eerder de verlamde man, net als de heidenen. Petrus worstelt om hun omkeer, bekering. Hij doet een beroep op hun positie: jullie zijn de zonen van de profeten en de zonen van het verbond. Luister dan naar de profeten over de lijdende knecht, over de belofte van de Heilige Geest. Luister naar de oorkonde van het verbond, de Thora, waarin God al aan Abraham beloofde: 'In jouw nageslacht zullen alle volken op aarde gezegend worden' (3:25).

Father Brown

De Engelse detective-serie *Father Brown* kent vaak zo'n keuzemoment en een genadige beschuldiging. Father Brown, de dorpspastoor, weet misdaden in het dorp telkens eerder op te lossen dan de politie. Als hij de daders

lijke in dienst van de hoogste Rechter die de harten kent. Hij heeft het heil van de zondaars op het oog. Hij dringt aan op het nemen van verantwoordelijkheid door de schuld te erkennen. Hij stelt voor de keuze: blijf je op een negatieve manier vastgeklonken aan je misdaad, of maak je jezelf ervan los door het te belijden, ook al moet je de gevolgen dragen? Je proeft hoe het Father Brown gaat om het goede voor de dader, voor het heil, het zielenheil. De genadige beschuldiging wil leiden tot tijden van rust.

Bekering doet de toekomst open

Wat staat Israël te wachten? Op inkeer belooft Petrus aan Israël 'tijden van rust'. Te midden van tijden van onrust een adempauze. Doelt hij op het mogelijk uitblijven van de verwoesting van Jeruzalem (aldus Van Eck in zijn commentaar op Handelingen)? De toekomst staat open. Petrus belooft ook dat de Messias gezonden wordt (3:20). Als Jezus terugkomt zal Hij alles herstellen (3:21). Maar ook vóór

Jongeren en kinderen in de kerk

kids
BIBLE
study

♥ GIRLS ♥
FOR CHRIST

★ BOYS ★
FOR CHRIST

De omgang met jongeren en kinderen in de kerk is altijd actueel. Telkens heeft de Here weer een nieuwe generatie gegeven die we vertrouwd mogen maken met Hem, met zijn Woord en de manier waarop we met Hem mogen omgaan. Een groot geschenk en dus ook een grote verantwoordelijkheid.

De eerste verantwoordelijkheid ligt bij de ouders. Maar ook als kerk hebben we een taak. Gelukkig dat er in bijna alle kerken jeugdwerk is, catechese, bijbelstudie en ander vormingswerk. Het is weer opgestart in september.

Alles begint met hoe je tegen kinderen en jongeren aankijkt. Zijn kinderen en jongeren onbeschreven bladen die nog geen goed of kwaad hebben gedaan?

Wie het evangelie kent weet wel beter. De Bijbel tekent ons als gevallen mensen. Vanaf het allereerste begin van ons leven delen we in de gevallen staat in Adam en is het duidelijk dat we zonder de redding door de Here Jezus niet voor God kunnen bestaan. De klassieke doopformulieren onderwijzen daar duidelijk over.

Jongeren zijn geen onbeschreven bladen. Kinderen en jongeren delen met ons in de gevallen staat in Adam.

Er is nog iets wat geldt voor ons en onze kinderen. Ik verwees naar de klassieke doopformulieren. Kinderen en jongeren horen bij de gemeente. Ze zijn gedoopt, omdat ze met hun ouders begrepen zijn in het verbond dat God heeft met zijn gemeente. Daarom doen we in de kerk moeite voor kinderen.

Niet omdat we maar moeten afwachten of het met deze kinderen ooit wat wordt, maar omdat de Here met deze kinderen begonnen is en ons inschakelt in opvoeding, onderwijs en vormingswerk. Door die middelen wil Hij ze tot bewust geloof bewegen.

Ik denk dat dat een belangrijk besef is dat we niet moeten vergeten. Dat geeft ook kleur aan hoe je met kinderen omgaat. De kinderen zijn deel van de gemeente, ze moeten dat niet nog worden, ze zijn het al.

Jong lid van de gemeente

Daarom is het bijvoorbeeld belangrijk dat kinderen en jongeren zich opgenomen weten in het geheel van de gemeente. Ik maak me wel eens zorgen over de vormgeving van veel van de inzet voor jongeren en kinderen. Het lijkt daarbij wel alsof kinderen en jongeren er niet bij horen in de gewone aanspraak van de gemeente. ('Broeders en zusters, jongens en meisjes...')

En dat gaat verder dan een dergelijke formele aanspraak, waarbij ze apart van de gemeente genoemd moeten worden. Ze leren als het ware aan dat het pas voor hen is als ze apart worden aangesproken in hun eigen moment: een kindermoment, een nevendienst, een jongerendienst of iets dergelijks. Pas dan is er sprake van aandacht voor kinderen en jongeren. Maar beseffen we voldoende dat deze vormen kinderen en jongeren ongewild isoleren van de rest van de gemeente? Dat er de boodschap van uitgaat, onbedoeld: 'De gewone preek, daar hoef je niet naar te luisteren. Dat is te moeilijk, dat is niet voor jou. Ga maar tekenen, een boek lezen, of op een telefoon je vermaken. Ik stoot je wel aan als er weer wat voor kinderen is...?' Of, volgende stap: 'Blijf maar lekker thuis...'

Natuurlijk is er niemand die streeft naar een dergelijke situatie. Maar het doet zich onbedoeld voor. Ik zie het in de kerk om me heen, als ik kerkganger ben. Kinderen en jongeren leren af om meegenomen te worden naar een hoger niveau dan dat van hun eigen basiskennis en interessesfeer.

Ik herinner me van mijn eigen jeugd ook dat een heel aantal jaren de inhoud van preken langs me heen ging. Maar ik had wel een diep besef van thuis meegekregen over die erediensten: hier hoor ik. Dit is voor ons, voor mij. En ik leerde zingen, meelesen enzovoort. En op een gegeven moment begon er ook iets van de preek bij me binnen te komen. Maar daar hing niet dat basisgevoel van af: hier hoor ik bij ...

Als we als oudere generatie de fout maken om laatdunkend te denken en te spreken over die jonge jaren van ons, die toch, in alle gebrekkigheid, een initiatie waren, een inwijding in Gods geheim, dan verklaren we onszelf zielig en beginnen we ook over jongeren en kinderen van nu als over zielige kinderen te spreken: de arme schapen, ze moeten in de kerk zijn, meedoen met volwassenen, arme kinderen.

En zo maken we een probleem dat we vervolgens gaan oplossen. Zonder dat we hebben vastgesteld of onze probleemstelling zuiver is en of wat we doen wel effectief is. En of wat we doen recht doet aan wat hoort bij een eredienst als ontmoeting van God met zijn volk.

En de oplossing van het ongedefinieerde probleem is dan een overdreven pampering van kinderen en jongeren. Hapklare brokken ...

We voeden ze onbewust op naar een trekje van onszelf dat misschien niet ons mooiste trekje is: we versterken in de kerkbank de houding van de kritische consument in plaats van dat we die leren los te laten.

Wat vind ik belangrijk?

Alle nadruk komt te liggen op de beleefde relevantie. Ervaar je zelf, en op het moment zelf, de waarde van waar je mee bezig bent?

Moet het gaan over wat ik belangrijk vind?

Wie even een stapje achteruitzet en opvoedingsprocessen en onderwijsprocessen bekijkt, ziet denk ik onmiddellijk dat dat niet vol te houden is. Wie leert de Franse grammatica of de tafels van vermenigvuldiging omdat hij er de zin en noodzaak van inziet? Er is gewoon een weg voor je uitgestippeld die je gaat. En pas veel later zie je waarin het je verder heeft geholpen.

Natuurlijk is leren geloven heel iets anders dan leren rekenen of Frans spreken. Maar het punt van vergelijking is hopelijk duidelijk: via een inzet waarvan je zelf niet meteen de lol of de waarde inziet wordt er veel bereikt.

Smartphone-vrij

Een tijd geleden las ik een stuk waarin werd gepleit voor een smartphone-vrije kerk. Los van wat ermee beweerd werd zat ik er zelf wat over na te denken.

Wat doet de smartphone? Hij verdeelt mijn aandacht. Ik zit in gezelschap, maar wordt herinnerd aan ander gezelschap, aan het wereldgebeuren, aan dringende vragen in de mailbox en zelfs aan het spelletje Scrabble dat ik aan het spelen ben. En als ik mezelf onvoldoende disciplineer (en wie kan dat goed?) ben ik nergens echt helemaal beschikbaar en aanwezig. Een verdeeld bestaan.

Tegen die achtergrond is de kerkdienst iets heel bijzonders. Omdat we daar proberen het anders te doen. We reserveren tijd en ruimte voor de toewijding aan God. Onverdeelde toewijding.

We gaan in een ruimte zitten die ons (als we het treffen met het gebouw) brengt in een andere sfeer dan de alledaagse. We reserveren tijd, die we daar gaan doorbrengen. Waarbij we ons niet willen laten afleiden. Het mobieltje gaat niet mee, of uit, of in elk geval op stil ... En de boodschap die we daar opvangen moet ook vrij zijn van de hijgerigheid van dat achtergelaten mobieltje.

Nee, de actualiteit van de krant en het journaal zijn niet weg in de kerk. Maar we zijn bij de Heer van de wereld, die alle dingen in zijn hand houdt, en die verbonden is met al zijn schepselen. Die hen in Christus redding biedt. En vanuit dat perspectief kijken we ook naar heel het wereldgebeuren.

Die concentratie, die is uniek geworden in deze wereld en deze tijd. Dat we niet onmiddellijk weer afleiding zoeken als we een moment niet geboeid worden, maar dat we onszelf disciplineren tot luisteren, beleven, zingen, bidden, belijden en beseffen. Dat is een houding die je doorgeeft door het voor te doen. Die je aanleert doordat je het ziet om je heen en voelt dat het waarde heeft. Doordat je wordt aangemoedigd om op je eigen niveau mee te doen.

Eigen aandacht

Ik hoop dat we begrijpen dat een dergelijk proces gediend kan zijn met bepaalde onderdelen die op het bevattingsvermogen van kinderen zijn afgestemd. Maar als daarmee het plaatje ontstaat van: 'Hier is jouw brok. De rest is niet voor jou', dan werkt het averechts.

Ik ervaar dat als best een moeilijk proces. Ik probeer kindmomenten (als ik die al heb) te laten vooruitwijzen naar de preek die komt. Zodat ze niet aan het kindmoment zelf wel genoeg hebben, maar juist geholpen worden bij het luisteren

naar de preek (en volwassenen kunnen die hulp vaak ook best gebruiken).

Ondertussen is het bedienen van doelgroepen schering en inslag in de gemeente geworden.

De eisen in profielen van te beroepen predikanten weerspiegelen dit. De predikant moet zowel jong als oud aanspreken. Waarbij bedoeld of onbedoeld de indruk ontstaat dat dit een enorme kloof is om te overspannen. (Het recept om een overspannen dominee te creëren.) Soms krijgt de gezochte herder zelfs een aparte doelgroep toegewezen.

Ik ben in toenemende mate dankbaar dat ik ruim negen jaar geleden beroepen ben door een kerk die zei: verkondig ons als gemeente Gods Woord. En die daarbij niet van me eiste dat ik door allerlei hoepels zou springen.

Nu zijn we negen jaar verder. En uiteraard heeft de tijd niet stilgestaan.

Werken aan de erediensten is nog steeds mijn vreugde. Maar het gevoel wordt je soms gegeven dat je voor een bepaalde doelgroep werkt. En dat maakt het voor mij niet makkelijker. Ik heb me aangeleerd om elke preek te beginnen met de woorden: 'Gemeente van Christus ...' Daarmee bepaal ik mezelf erbij dat het in de eredienst gaat om het geheel van de gemeente, die al bij de Heiland hoort, en die geroepen moet worden om daarbij te blijven of daarnaartoe terug te keren.

Doelgroepdiensten

Het is niet goed om bepaalde doelgroepen exclusief te bedienen.

Ook een zogenaamde jongerendienst is een dienst voor heel de gemeente. Natuurlijk, in taalkleed en muziekkeuze sluit die aan bij de jongeren. Maar als het goed is genieten ouderen werkelijk mee, omdat ze enthousiasme en toewijding zien groeien bij een jongere generatie. Er is meer herkenning dan vervreemding.

Dat is het ideaal. De werkelijkheid is helaas weleens anders. Dan overheerst bij oudere gemeenteleden de vervreemding bij het bezoeken van een jongerendienst. Soms vooral over de vorm. Maar ook nogal eens over de inhoud (als die twee al los te maken zijn. De vorm zegt echt zelf wat ...). En de jongeren zelf roepen dan soms: 'Dit is onze dienst!' Ook zij hebben het dan nog niet helemaal begrepen. Vaak is dat pijnlijk merkbaar aan het gegeven dat ze bij andere diensten niet of amper aanwezig zijn.

Spiegel

Diensten voor doelgroepen ... De laatste jaren zijn het de kinderen en de jongeren geweest, die we daarbij op de korrel hadden. Het zouden in de nabije toekomst zomaar eens de ouderen kunnen worden die hun doelgroepdiensten krijgen. Zodat ze hun eigen moment krijgen waarop ze bediend worden. Fijn psalmen zingen, een catechismuspraak ... Heerlijk ... Dan mogen ze verder niet zeuren. De eerste zondagmiddag van de maand krijgen ze toch precies wat ze willen? Nou, dan moeten ze ook accepteren dat er zondagen zijn waarop ze niet aan de beurt zijn ...

En zo zie je gespiegeld hoe de jongeren de aanpassingen hebben ervaren: momenten waarop ze tevreden worden gesteld, die als excuus dienen voor vele andere momenten waarop ze zichzelf buitensloten. Of door anderen werden buitengesloten. 'Dit is niet voor mij.'

'Niet mijn God'

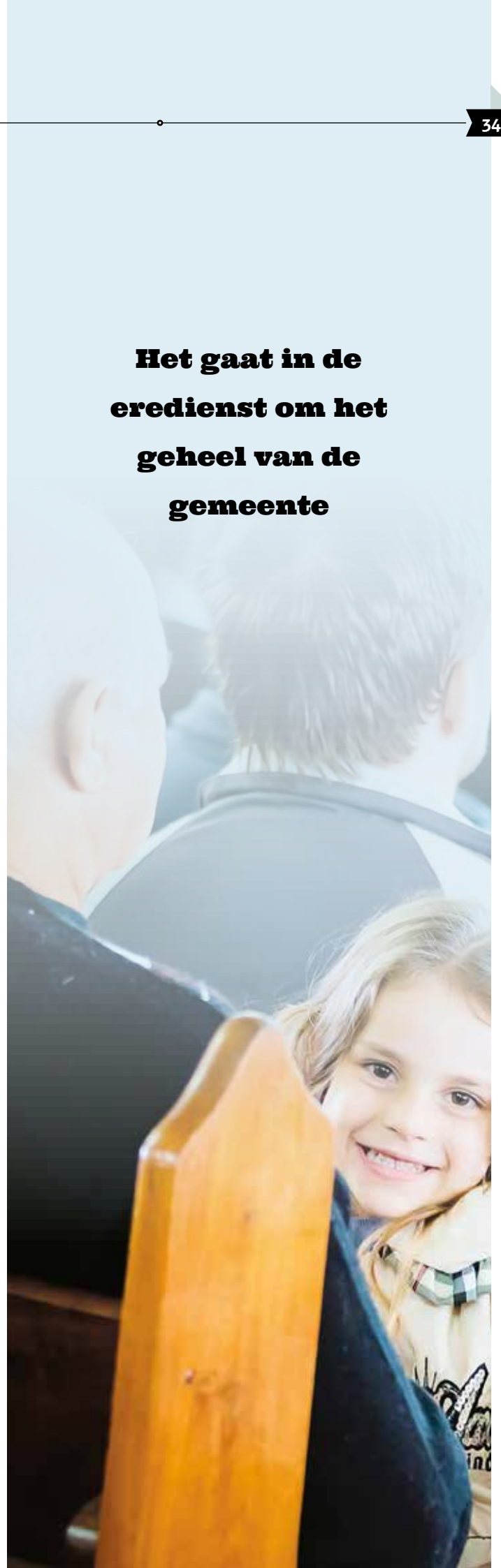
Het gevaar is niet denkbeeldig dat dit ook inhoudelijk verschillen genereert. Ik hoorde het verhaal vertellen van een jongere die psalmen te zingen kreeg, terwijl hij aan uitsluitend opwekkingsliederen gewend was. De cultuurschok ontlokte hem een veelzeggende en best schokkende reactie op het zingen van psalmen: 'Dit is niet mijn God'.

Wat ben je dan ver bij elkaar vandaan uitgekomen. En niet alleen in vormen als de liederen die je zingt. Maar blijkbaar ook inhoudelijk, tot in het diepe niveau van wie de Here God zelf is.

Het is een extreem voorbeeld. Maar ik wil er een probleem helder mee op tafel leggen.

Laten we alsjeblieft met heel de gemeente samen bij de HERE God komen. De stilte zoeken, de aandacht en de wijding kennen. Samen luisteren naar wat de Geest tot de gemeente zegt. ■

Het gaat in de eredienst om het geheel van de gemeente

TEKST
JOHAN
KLEIN

THEMA

NADER
BEKEKEN

342

BEELD
WIKIMEDIA

SLAAT GOD MENSEN NAAR ZICH TOE?

Was corona een straf van God? Die vraag lijkt niet actueel meer, de pandemie is allang over haar hoogtepunt heen en speelt geen rol meer in de samenleving.

Toch vermoed ik dat de vraag bij elke nieuwe crisis in de een of andere vorm weer zal opduiken. Corona was niet ‘het laatste wee’, daar zijn we allang achter. Over tien jaar zullen we het misschien bestempelen als ‘het begin der weeën’. Hoe dan ook, de vraag laten liggen en overgaan tot de orde van de dag kan al niet meer. Juist die ‘orde van de dag’ wordt gestempeld door crises (meervoud).

D

us stel ik de vraag nog een keer: was corona een oordeel van God?

Als God genegeerd wordt ...

De in maart 2023 overleden Nederlands Gereformeerde predikant Henk de Jong meende van wel. In zijn allerlaatste preek (over Psalm 6), die naderhand werd gepubliceerd in het *Nederlands Dagblad* van 28 december 2020, zei hij onder meer het volgende: ‘God wordt in de wereld van nu niet

meer erkend, wij mensen zijn niet langer dankbaar voor wat Hij in Christus voor ons gedaan heeft. En wat de plaag betreft, Hij wordt niet eens meer genoemd als bringer van dit onheil, hoe duidelijk de Bijbel daar ook over spreekt. Denk je dat dit zwijgen van ons God niet raakt? Hij heeft het diepste van zijn wezen voor ons op het spel gezet. Denk je werkelijk dat God er onverschillig voor is dat Hij op alle gebieden van het leven genegeerd, doodgezwegen wordt? Vandaar zijn boosheid. Dag des toorns. We kunnen van deze tijd veel noemen dat Gods toorn opwekt, veel goddeloosheid. We

gaan dat nu niet doen. We beperken ons tot het gevoeligste. En dat is godloosheid, dat de Here God genegeerd wordt. En daar reageert God op. Met toorn. Zo laat Hij vandaag gevoelig merken dat Hij er is.

En wij weten toch hoe dat bij God is? Hij is niet boos zoals mensen wel eens boos zijn: onmatig en ongeremd. Als Hij boos is, dan is Hij heilig boos. Zijn toorn is dat Hij de ondankbare wereld naar zich toe ranselt, pijnlijk maar heilzaam. Zo graag wil Hij ons liefhebben. Zijn toorn is uiteindelijk zijn laatste redmiddel.' Tot zover dominee De Jong.

IS als 'gesel Gods'

Een God die 'mensen naar zich toe ranselt'? Misschien vindt u dat een weerzinwekkende gedachte. Toch gebeurt het.

Misschien mag ik drie voorbeelden geven: een uit deze eeuw, een uit de vorige en een uit de geschiedenis van Israël.

Ik begin in deze eeuw. Voor veel christenen in het Midden-Oosten is christen-zijn een zaak van traditie. Ik ben Arameeër, of: ik ben Assyriër, dus ik ben christen. Christen-zijn hoort bij hun identiteit als volk. Die traditie vormt ook hun trots en onderscheidt hen van hun islamitische omgeving. Toen kwam de terreurorganisatie Islamitische Staat (IS), die hun kerken en kunstschaten vernielde, hun dorpen en steden met de grond gelijk maakte, hun families op de vlucht of over de kling joeg. En toen gebeurde er iets nieuws: christenen voor wie het christen-zijn tot dan toe alleen een zaak van traditie was geweest, kwamen tot persoonlijk geloof. Toen ze niets meer hadden (om trots op te

zijn), beseften ze opeens dat ze God zelf nodig hadden. Ze gingen Hem zoeken, Hem in geloof aanroepen, en midden in alle ellende ervoeren ze gebedsverhoringen. Ze leerden op God

hadden in China wel kerken gesticht, maar dat waren een soort dependances van westerse denominaties, die elkaar ook daar in China beconcurrerden en bestreden.

Toen ze niets meer hadden (om trots op te zijn), beseften ze opeens dat ze God zelf nodig hadden

vertrouwen als hun hemelse Vader. Het was niet langer hun traditie die hen overeind hield, maar hun persoonlijke relatie met God. Voor hen werden de woorden van Jesaja 63:16 waarheid: 'U bent toch onze vader? Abraham heeft ons niet gekend en Israël zou ons niet herkennen, maar U, HEER, bent onze vader, van oudsher heet U Onze bevrijder.' Hun getuigenissen hebben we kunnen lezen in *Open Doors*, het *Nederlands Dagblad* en het *Reformatisch Dagblad*. God gebruikte IS als een gesel om naamchristenen naar zich toe te ranselen voor hun eeuwig behoud.

Het wonder van China

Een tweede voorbeeld. Halverwege de vorige eeuw meende de Amerikaanse romanschrijfster Pearl Buck, die haar jeugd in China had doorgebracht, nog te kunnen schrijven dat het christelijk geloof niet past bij het karakter van de Chinezen als volk. Het christendom was een 'westerse' godsdienst, meende ze. Je moest niet proberen van Chinezen christenen te maken, maar je moest hen respecteren in hun 'eigenheid': ze zijn goed zoals ze zijn. Gedreven missionarissen zoals haar vader

Toen, in 1966, brak een van de zwartste en meest barbaarse perioden van de Chinese geschiedenis aan. De Culturele Revolutie barstte los, een beweging die tien jaar lang alle segmenten van de samenleving zou ontwrichten. Een periode waarin 'verraad' zo ongeveer de hoogste deugd zou worden: kinderen verraadden hun ouders, al of niet ideologisch bevlogene communisten verraadden elkaar.

In een nummer van *Koers*, gedateerd 23 juli 1993, schreef ik erover in een artikel waarboven stond: 'De Chinese Staatskerk en de vervolgd'. Hieronder laat ik een passage uit het artikel volgen waarin het gaat over de vervolgte, ondergrondse kerk die, in tegenstelling tot de staatskerk, de Drie-Zelbeweging, niet onder controle stond van het communistische regime:

'Mao en zijn Rode Gardisten sloegen een aantal fasen in de ontwikkeling van het socialisme over en zetten er de beuk in. Al het oude, inclusief de godsdienst, moest in één keer worden opgeruimd. De Chinese cultuur en geschiedenis moesten van de aardbodem verdwijnen, de oude confucianistische waarden moesten met bloed worden weggespoeld. Miljoenen jonge mensen, tieners vaak nog, werden opgezweept – en zweepten elkaar op – tot onmenselijke wreedheden.

In die macabere atmosfeer voltrok zich 'het wonder van de 20^e eeuw'. Want terwijl de kerken werden verwoest, de bijbels in beslag genomen en vernietigd, de predikers gevangengenomen en gedood, verspreidden de christenen, die over het hele land verstrooid werden, het evangelie onder hun medeburgers. En de Kerk, die uitgeroeid had moeten worden, groeide! Te midden van gruwelen en verschrikkingen was het in de 'huishgemeenten' goed schuilen bij de liefde van Christus. Ook al betekende dat misschien gevangenschap en dood. Toen aan het eind van de jaren zeventig in China de kerken weer opengingen, werden ze door gelovigen overstroomd. Een predikant die

Te midden van gruwelen en verschrikkingen was het in de 'huishgemeenten' goed schuilen bij de liefde van Christus. Ook al betekende dat misschien gevangenschap en dood

in 1978 uit gevangenschap vrijkwam, vroeg zich af wat er van zijn gemeente van driehonderd zielen geworden was. Het bleken er vijftienduizend te zijn! In de jaren na de Culturele Revolutie zette de stormachtige groei van de huiskerken zich voort.'

Anno 2023 zijn er nog steeds vele miljoenen gelovigen in China.

Via Babel naar de Bijbel

Mijn derde voorbeeld stamt uit de geschiedenis van Israël. De oudtes-

tamentische profeten lieten er geen twijfel over bestaan dat de wegvoering van de Judeeërs naar Babel Gods straf was op de afvalligheid en de zonden van het volk. In Jeremia 25:9 noemt de HERE Nebukadnessar, de koning van Babel, zelfs zijn dienaar, die Hij op de Israëlieten afstuurt omdat die niet naar hun God geluisterd hebben. Maar juist in Babel vindt er een geheel nieuwe ontwikkeling plaats. Wanneer ze hun politieke zelfstandigheid onder het koningshuis van David zijn kwijtgeraakt en ze zelfs van hun land zijn beroofd, begint een aantal Joden zich te concentreren op wat hen als Joden anders doet zijn dan alle andere volken en op

wat ze als Joden gemeen hebben: de Wet van Mozes en de God van Israël die anders is dan alle andere goden, omdat Hij de hemel en de aarde heeft geschapen en daarom niet gebonden is aan tijd, plaats en landsgrenzen. Waar andere Joden zich aanpasten aan de godsdienst in Babel en andere goden gingen vereren, zochten deze Joden hun identiteit in het bestuderen van de Wet en de Profeten. En daardoor werd het voor hen een zaak van het allergrootste belang om die Wet, de Profeten en de andere Geschriften nauwkeurig over te schrijven en te bewaren voor volgende generaties.

Wat in Babel begonnen was, ging in de eeuwen die volgden voort, zodat Jezus en de apostelen bij de verkondiging van de Blijde Boodschap volop gebruik konden maken van de kennis die er was bij de Joden van 'de Schriften' of 'de Schrift'.

Wat het Joodse volk betreft: door die concentratie op Wet, Profeten en Psalmen heeft het ook een veel langduriger ballingschap, die volgde op de verwoesting van Jeruzalem in het jaar 70, weten te overleven. Er is geen enkel ander volk op aarde dat zonder eigen staat en zonder eigen land tweeduizend jaar lang als volk voortbestaat en als volk herkenbaar is.

Maar dat was voor God niet genoeg: Hij wilde er de hele wereld mee zegenen. De geschriften van het Oude Testament zijn over de hele wereld verspreid en bekend geworden en over de hele wereld hebben mensen geleerd en aanvaard dat er maar één God is: de God die hemel en aarde heeft geschapen, die gerechtigheid liefheeft en die in de Messias van Israël naar de wereld is gekomen om haar te redden.

Kortom, zonder Babel hadden wij geen Bijbel. Dat wil zeggen: dat is de weg die God heeft gekozen: Hij maakte de Babylonische ballingschap wereldwijd tot een zegen. Bij monde van Hosea (2:16,17) had God over Israël gezegd: 'Daarom zal Ik haar meelokken naar de woestijn en dan tot haar hart spreken. Daar zal Ik haar wijngaarden aan haar teruggeven, het Achordal maak Ik tot een poort van hoop. En zij zal mijn liefde beantwoorden als in de tijd van haar jeugd'. Dat geldt nu ook voor de Kerk wereldwijd: Christus leidt zijn bruid naar de woestijn en zal daar voor haar zorgen totdat Satan is verslagen (Openbaring 12). Zonder ballingschap komt zij niet tot bloei.

Waar gaat ons hart naar uit?

Pretendeer ik nu dat ik in staat ben te overzien wat God er precies mee voor heeft wanneer Hij rampen op onze aarde afzendt? Nog voor geen honderdduizendste. Als God iets doet, heeft Hij daar misschien wel een miljoen verschillende redenen voor en een miljoen verschillende bedoelingen mee. Alleen Hij kan die overzien. Wat van mij gevraagd wordt is niet dat ik overzie, maar dat ik zie: dat ik opmerk wat God aan het doen is onder de mensen. Met andere woorden: van mij wordt geestelijke oplettendheid gevraagd. En wat ik opmerk hangt mede af van waar mijn hart naar uitgaat. De vraag is dus: wat vind ik het belangrijkste? Van mijn vader heb ik geleerd om wanneer er ergens een ramp plaatsvond, aan God te vragen of Hij die wilde gebruiken in dienst van zijn Koninkrijk. Of Hij er de komst van zijn Koninkrijk mee wil bevorderen. Met andere woorden: of God door zulke rampen mensen wil brengen tot de erkenning dat Hij God is, zodat ze hun hulp en redding bij Hem gaan zoeken.

Is dat een ongerijmde gedachte? Misschien wel, maar het is de Bijbel zelf, of beter gezegd: de HERE zelf, die mij op die gedachte brengt (Jesaja 50:2,3):

Waarom was er niemand toen Ik kwam?

Waarom antwoordde niemand toen Ik riep?

Zou mijn arm te kort zijn om te bevrijden?

Ontbreekt het Mij aan kracht om te redden?

Alleen al door te dreigen laat Ik de zee droogvallen

en vorm Ik rivieren om tot een woestijn

*waarin de vis stinkt door gebrek aan water
en van dorst sterft.
Ik kan de hemel in duisternis hullen
en hem bekleden met een rouwgewaad.*

Je zou verwachten dat God zou zeggen: als Ik zulke vreselijke dingen kan doen, berg je dan maar voor Mij. Kruip diep weg als Ik naar de aarde toekom om die te slaan! Maar in plaats daarvan zegt Hij hier het tegenovergestelde: als Ik de macht heb om zulke rampen over de aarde te brengen, dan heb Ik toch zeker ook genoeg macht om jullie te redden? Dus als je redding wilt, kom dan naar Mij toe en Ik zal je redden.

Dat gebed dat ik van mijn vader geleerd heb, heb ik in coronatijd pijnlijk gemist. De gebeden die werden opgezonden waren voor mijn gevoel meer gericht tot een God die beredert dan tot een God die redt. Dat is iets wat mij de laatste jaren überhaupt opvalt: dat we van God vooral verlangen dat Hij de omstandigheden van mensen verandert, maar dat het gebed of Hij de mensen zelf wil veranderen steeds zeldzamer wordt. Het gebed dat mensen – voor hun eigen welzijn – aan God gehoorzaam zullen worden.

Omdat wij maar mensen zijn ...

Wat ik eerlijk gezegd ook gemist heb is het gebed: 'Heer, hebt u ons met deze pandemie iets te zeggen?' Jonge christenen in onze tijd groeien op met het verhaal dat je 'in deze wereld heel weinig merkt van God, maar dat je mag geloven dat God er altijd bij is'. Laten we hun alsjeblijft

vertellen dat we een God hebben die concreet tot ons spreekt! In de Bijbel, en ook in de gebeurtenissen die er plaatsvinden, waarvan er vele al in de Bijbel voorzgd zijn. Heeft God concreet tot ons mensen gesproken in de coronacrisis en in de andere crises die erop volgden? Ik meen van wel. Hij heeft een heel dikke streep gehaald door ons maakbaarheidsdenken.

Lange tijd is jongeren wijsgemaakt dat het leven bestaat uit een onbeperkt aantal keuzemogelijkheden en dat zij zelf kunnen kiezen wat het best bij hen past. En nu lijdt een groot deel van de jeugd aan ernstige psychische problemen. Laten we, in Jezus' naam, bidden dat velen van hen zullen ontdekken dat echt geluk alleen te vinden is in de weg van vertrouwen op God en gehoorzaamheid aan zijn wil. Dat laatste – gehoorzaamheid – is in het evangelie een essentieel begrip, maar ook onder ons christenen te lang weg-gemoffeld. Maar met minder kunnen wij mensen niet toe. Omdat wij maar mensen zijn. ■

P.S. Nadat ik dit artikel had geschreven, las ik in het *Nederlands Dagblad* dat het ledental van de Oekraïense kerk is verdubbeld of verdrievoudigd. Dominees, zou u daar in de dienst voor willen danken?

Johan Klein is ijslandist en dichter van geestelijke liederen.

SABBAT EN STRESS

**Rust roest niet,
maar is zelfs geboden!**

De tien geboden zijn voor ons gesneden koek. Zo ook het vierde gebod over de sabbat als wekelijkse dag van rust. Welke therapeut zou het nut van zo'n ritme niet willen bevestigen?

Nu ontvangen we in de tien geboden niet maar een aantal heilzame adviezen. Het gaat om *geboden*. Regels die gehoorzaamheid vragen. Dat kun je begrijpen als je erop let dat de wet begint met het goede nieuws dat God ons heeft bevrijd van slavernij. Niet luisteren naar zijn voorschriften brengt ons daarom weer terug in slavernij. Zo is ook het vierde gebod meer dan een advies. Rust roest niet, maar is zelfs geboden!

Vanuit het Nieuwe Testament leren we dat de voorgeschreven rustdag verschuift van de laatste naar de eerste dag van de week. In zijn volmaakt gehoorzame leven heeft Christus ons gebrekkige en zondige leven helemaal overgedaan. Volmaakt in Gods ogen. Daarom mogen wij ons leven voortaan ook met een rustdag beginnen. Elke zondag vieren we dat we bevrijd zijn van slavernij en dood.

Als je zo de week begint, zal de stress afnemen over wat jijzelf en ook anderen van jouw leven verwachten. Je hoeft deze week geen (her)examen te doen. Christus, die jou op zondag wilde ontmoeten, deed dat examen al voor jou. En Hij zette daarna geen punt achter dat levenswerk. Hij zal je helpen, zodat jouw leven ook in de komende week weer gedragen wordt door dankbaarheid. Steeds meer.

Onze Heidelbergse Catechismus (Z. 38) legt het vierde gebod uit door te wijzen op de rust die gevonden wordt in de kerkdiensten (prediking, sacramenten, gebeden en beoefenen van barmhar-

tigheid). Maar vervolgens neemt de catechismus ons vanuit die bijzondere rustdag mee naar al de dagen van ons leven. Wie Christus elke dag in zich laat werken door zijn Geest, mag in dit leven al de eeuwige sabbat beginnen!

Je ontdekt dus dat er een duidelijke beweging loopt vanuit de rustdag naar de werkweek. De rustdag moet zich steeds meer gaan uitbreiden naar de andere dagen van de week. Heel veel doorde-weekse stressfactoren zullen, zodra ze in het licht van de wekelijkse ontmoeting met de Here komen te staan, kleiner worden en zelfs verschrompelen.

Helaas is al decennialang precies een tegengestelde beweging waar te nemen. Een beweging die alles vanuit de werkweek de zondag probeert binnen te smokkelen. In kerkdiensten veel toerusting voor positieve acties, maar wel ten koste van de echte ontmoeting met de levende Here. Het ten gehore brengen van vele talenten op een uitdijend podium, maar wel ten koste van het zich laven aan de rustige wateren van de prediking. Aansprekende diensten in een stijl die geïmporteerd is uit onze seculiere maatschappij. Goede bedoelingen, zeker. Maar als tijdens onze wekelijkse ontmoeting met de Here de maatschappij onze behoeften gaat kleuren en bepalen, wordt er steeds minder rust ontvangen en steeds meer stress gekweekt. Rusten is namelijk absoluut niet hetzelfde als je voorbereiden op actie. Rusten is het leren kennen van Gods Naam en het je toe-eigenen van de genade dat jij deel mag zijn van zijn reddingsplan. Je redt niet, maar wordt gered! Een dorstige pelgrim in een bloedhete woestijn heeft geen welgevulde bar nodig, maar slechts helder water. ■

**‘Omdat hij bij
de Israëlieten
voor Mij is
opgekomen,
heb Ik hen niet
allemaal in
mijn afgunst
om het leven
gebracht.’**

(NUMERI 25:11B)

Gods jaloezie

De ijver van Pinechas, uit de Alba Bijbel, vijftiende-eeuws manuscript

In het Oude Testament treft God meer dan eens vele Israëlieten met de dood. Dat roept vragen op, zeker als Gods ingrijpen verbonden wordt met zijn jaloezie.

Dodelijke energie

Afgunst kan een motor zijn die mensen aandrijft tot grote prestaties. Prediker heeft dat waargenomen in zijn onderzoek naar hoe het toegaat onder de zon: 'Ik heb al het gezwoeg gezien, en vastgesteld dat alles wat een mens bereikt het resultaat is van zijn afgunst op een ander' (Pr. 4:4).

Is afgunst ook bij God een motor die Hem aanzet tot actie? Je zou het haast denken, als je Numeri 25:11 leest: Gods afgunst had Hem er bijna toe gebracht alle Israëlieten van het leven te beroven. Gods afgunst gaf Hem niet alleen een geweldige energie, het bleek zelfs een dodelijke energie te zijn. Heel Israël zou erdoor verteerd zijn, als Pinechas niet had ingegrepen.

Hoe heeft het zover kunnen komen? Wat was er gebeurd?

Mozes faalt

De Israëlieten staan als het ware op de drempel van het beloofde land. Na jarenlang rondtrekken in de woestijn zijn zij aangekomen op hun laatste verblijfplaats voordat zij de Jordaan zullen overtrekken. Op dat moment laten Israëlitische mannen zich door Moabitische vrouwen verleiden om mee te doen aan offerfeesten voor andere goden. Zij laten zich als gewillige ossen inspannen voor de ploeg van de afgod Baäl van de Peor. Na alles wat de Israëlieten in de woestijn hebben meegemaakt doen zij dus opnieuw wat zij bij de Sinai ook al deden. Toen bogen zij zich neer voor een kalf van goud, nu voor de god van hun Moabitische liefjes. Net als toen neemt de HEER dit zo hoog op, dat Hij het hele volk wil vernietigen. Er breekt een plaag uit in Israëls legerkamp, waardoor uiteindelijk 24.000 mensen de dood vinden. Wanneer deze gebeurtenis plaatsvindt, is Mozes hoogbejaard, maar nog steeds de leider van het volk. Hij krijgt een opdracht van God, waardoor voorkomen kan worden dat alle Israëlieten daadwerkelijk zullen omkomen. Hij moet alle familiehoofden van Israël in het openbaar terechtstellen, ten overstaan van

de HEER. Als vertegenwoordigers van hun volksgenoten en verantwoordelijk voor hun daden moeten zij sterven. Als Mozes deze opdracht uitvoert, zal er een einde komen aan de uitbraak van Gods woede (Num. 25:4).

Maar Mozes bedenkt een ander plan. In plaats van de familiehoofden te executeren draagt hij de rechters op alle Israëlieten die zich schuldig gemaakt hebben aan afgoderij op te sporen en te doden (vers 5). Het bijbelverhaal vermeldt niet of de rechters dit bevel hebben opgevolgd. Mozes zelf bevindt zich even later in het midden van een vergadering van weeklagende Israëlieten (vers 6). Je krijgt de indruk dat hij zijn verdriet uit, maar het daarbij laat.

Het kwaad afgewend

De enige van wie je met zekerheid kunt zeggen dat hij wel in actie gekomen is, is Pinechas. Hij is de zoon van Eleazar, die zijn vader Aäron is opgevolgd als hogepriester.

Terwijl de vergadering van Israël klagen bijeenzit, bestaat een Israëlitische man het een niet-Israëlitische vrouw openlijk het legerkamp binnen te leiden.

Het is geen Moabitische, maar een Midjanitische vrouw. Dat maakt het echter niet veel beter, want Moabieten en Midjanieten werkten in die tijd nauw met elkaar samen, zo blijkt uit Numeri 22:4 en 7.

Op deze manier dreigt het kwaad van de verleiding tot afgoderij een eigen plek te veroveren, niet slechts buiten het kamp, maar midden onder het volk waaronder de HEER zijn intrek heeft genomen. Bovendien zijn zowel de man als de vrouw van hoge komaf (zie Num. 25:14-15). Het kwaad dringt dus door tot in de leiding van het volk.

Wanneer Pinechas dit ziet, aarzelt hij geen moment. Hij grijpt een speer, gaat achter de man en de vrouw aan en steekt hen allebei dood (Numeri 25:7-8). Daarmee doet Pinechas iets wat overeenkomst vertoont met wat God Mozes had opgedragen: de familiehoofden verantwoordelijk stellen voor de door Israël bedreven afgoderij. Na dit ingrijpen van Pinechas komt er een einde aan de plaag die Israël trof, zoals de HEER had beloofd, als Mozes zijn opdracht had uitgevoerd.

Hartstochtelijke liefde

In zijn reactie op Pinechas' daad grijpt de HEER terug op hoe Hij zichzelf bij de Sinai getypeerd heeft, namelijk als een 'naijverige' of 'jaloerse' God (Ex. 20:5; 34:14). Het woord dat Hij in dit verband gebruikt hangt nauw samen met termen waarmee jaloezie of afgunst wordt aangeduid. Een van die termen tref je bijvoorbeeld aan als Rachel jaloers is op haar zus Lea, omdat die wel kinderen krijgt, maar zij niet (Gen. 30:1). Dezelfde term staat ook in Psalm 73:3, waar Asaf bekent dat hij afgunstig was op de boosdoeners, omdat het hun veel meer voor de wind ging dan hemzelf. Bij enkele bijbelteksten kan de gedachte opkomen dat zoiets ook bij God een

rol speelt. In Deuteronomium 32:16 en 21 staat te lezen dat de Israëlieten de HEER tergdten met vreemde goden, die helemaal geen god waren. In plaats van 'tergen' zou je ook kunnen vertalen met 'jaloers maken'. Kan Hij het niet hebben dat die vreemde goden meer toewijding ontvangen dan Hij?

Dat Israël afgoden dient is inderdaad kwetsend voor God. Toch hoeft dat niet te betekenen dat Hij lijdt aan dezelfde kleingeestigheid als wij, wanneer wij het niet kunnen uitstaan dat anderen het beter hebben. De in het Hebreeuws gebruikte woorden kunnen ook slaan op de gevoelens van een man die zijn vrouw verdenkt van ontrouw. Numeri 5:11-31 beschrijft wat er in zo'n geval moet gebeuren. Daar wordt de 'jaloezie' die de man vervult niet beschreven als afgunst die zich richt op *de derde*, degeene die zijn vrouw voor zich heeft weten in te palmen. De term wordt gebruikt voor wat hij voelt *ten aanzien van zijn eigen vrouw*. Zie hiervoor de bijbelvertaling van 1951, die in Numeri 5:14 en 30 vertaalt met 'jaloers worden ten aanzien van zijn vrouw'.

Zo is het ook bij Gods 'jaloezie', als zijn volk andere goden verkiest boven Hem. Dan gaat het er niet om dat Hij die andere goden niets zou gunnen. Waar het Hem om gaat en waar Hij met alles wat in Hem is naar verlangt, is dat zijn volk helemaal voor Hem zal zijn. Net als bij liefde tussen een man en een vrouw kan het voor Hem niet bestaan dat een derde zich indringt tussen Hem en zijn volk. Zijn 'jaloezie' is dus geen kwestie van afgunst of kleingeestigheid, maar een uiting van echte, hartstochtelijke liefde.

Reddende inzet

God doet er alles voor om zijn volk voor Zichzelf alleen te hebben. Als Israël Hem ontrouw wordt, is Hij diep

gekwetst en getergd. Bij de Sinai heeft Hij daarvoor gewaarschuwd. 'Denk niet', zei Hij toen, 'dat je er gemakkelijk mee wekomt als je Mij de rug toekeert; reken er dan maar op dat mijn "jaloezie" zal leiden tot een straf die zich uitstrekt over meerdere generaties'. Maar dat is niet het enige. Gods diepe verlangen dat zijn volk helemaal voor Hem zal zijn uit zich nog overvloediger in zijn trouw aan wie Hem liefhebben en gehoorzamen. Die trouw houdt Hij zelfs vol tot in het duizendste geslacht (Ex. 20:5-6).

In Gods woede over het overspel van Israël met de Baäl van de Peor zie je hoe dodelijk zijn 'jaloezie' kan zijn. Als Pinechas Gods 'jaloezie' niet tot de zijne gemaakt had, zou heel het volk te gronde zijn gegaan. Hij had Gods gevoelens begrepen en koos helemaal voor Hem. Dat liet hij zien toen hij de doodstraf voltrok aan twee mensen die Israël nog verder van zijn God wilden wegdrijven. Daardoor redde Pinechas Israël van de ondergang, zodat het bedreigde huwelijk van God met zijn volk toch verder kon. Daarin liet hij zich als een echte priester kennen. Hij liet iets zien van de houding van Jezus Christus. Anders dan Pinechas voltrok Jezus Christus tijdens zijn leven op aarde niet de doodstraf aan de boosdoeners. Hij maakte Gods 'jaloerse' inzet voor zijn volk zozeer tot de zijne, dat het Hemzelf verteerde in plaats van de trouwelozen.

Toen bleek op z'n allerduidelijkst hoezeer onze redding ligt in de hartstochtelijke inzet van God. Hij wil echt niets anders dan dat wij Hem volledig toebehoren. Dan blijven de plaag die Israël trof en de dodelijke steek die Pinechas twee mensen toebreacht huiveringwekkend. Wie daarover nadenkt, doet nuttig werk. Pinechas laat echter zien waar je moet beginnen: niet met het grijpen van een speer, want dat past niet meer in de nieuwtestamentische tijd; wel met een keuze voor God die beantwoordt aan zijn radicale keuze voor jou. ■

De derde dag

*... op de derde dag
opgestaan uit de doden*

Het vijfde artikel van
het Apostolicum in de 21e eeuw

In het Apostolicum en in de woorden van Paulus wordt expliciet gezegd **dat onze Here op de derde dag is opgestaan**

De opstanding van Jezus Christus is de kern van het goede nieuws. Het is onlosmakelijk verbonden met het sterven van Christus aan het kruis. Paulus maakt dat heel duidelijk in 1 Kor. 15, het lange en indrukwekkende hoofdstuk over de opstanding. Direct aan het begin schrijft hij: *'Want ik heb u ten eerste overgeleverd wat ik ook ontvangen heb, dat Christus gestorven is voor onze zonden, overeenkomstig de Schriften, en dat Hij begraven is, en dat Hij opgewekt is op de derde dag, overeenkomstig de Schriften'* (1 Kor. 15:3-4).*

Zonder geloof in de opstanding kun je jezelf niet met goed fatsoen een christen noemen. Ja, als je dat wel zou doen, en een geloof zou hebben dat alleen voor dit leven geldt, dan noemt Paulus je de meest beklagenswaardige van alle mensen (1 Kor. 15:19).

Gelukkig hoeven we zo geen christen te zijn, maar mogen we met geloof en vertrouwen, met hoop en verwachting belijden, dat Jezus Christus werkelijk is opgestaan. Het graf is leeg. De dood heeft niet het laatste woord. Want nu de Heer is opgestaan, nu vangt het nieuwe leven aan.

Geen ontbinding

In het Apostolicum en in de woorden van Paulus hierboven wordt uitdrukkelijk gezegd dat onze Here is opgestaan op de derde dag. De Heidelbergse Catechismus doet dat niet. Toch is het een wezenlijk element van dit geloofsartikel. Paulus noemt het niet voor niets.

In een andere gereformeerde catechismus uit de 16e eeuw komen we het wel expliciet tegen. Ik bedoel de *Emder Katechismus* van Johannes à Lasco. Deze stamt uit 1554, is dus een beetje ouder dan de Heidelbergse Catechis-

mus van 1563, en was in Ostfriesland nog tot in de 20e eeuw in gebruik, vaak naast de Heidelbergse Catechismus.

'37: Hefft unse Hogeprester ock mehr tho unser Erlösinge uthgerichtet?

JA, he is am drüdden dage wedder upgestan van den Doden.

38. Wat gelövestu hyrinne?

ICk gelöve unde bekenne, dat nhademale CHristus JESus dat Gesette ock vollenklick gehalten hadde, unde em derhalven uha de Belofften des Gesettes das ewige Levent thoqueme, dat syn Lyff in dem Grave nicht verrottet is: Sunder dat he sin Seele (two recht unde billick) am drüdden dage, dorch syn Godtliche levendige Krafft, wedder tho sick genomen, unde van den Doden upgestan, sick also ein Overwinner der Sünde, des Dodes, unde der Hellen bewyset, unde uns de ware Gerechtheit sampt dem ewigen Levende wedder gebracht hefft.'

Dat is het Ostfries uit de 16^e eeuw. In het Nederlands van nu zou dat ongeveer het volgende zijn:

'Vraag 37: Heeft onze Hogepriester ook nog meer voor onze verlossing gedaan?

Ja, Hij is op de derde dag weer opgestaan uit de doden.

Vraag 38: Wat gelooft u hiervan?

Ik geloof en belijd, dat, aangezien Christus Jezus de wet ook volkomen heeft gehouden, en Hij daarom ook vanwege de beloften der wet recht heeft op het eeuwige leven, zijn lichaam in het graf niet ver-

teerd is, maar dat Hij zijn ziel (recht en billijk) op de derde dag, door zijn goddelijke kracht, weer tot zich genomen heeft. Opgestaan uit de doden bewijst hij dat hij de overwinnaar van zonde, dood en hel is en dat hij ons de ware gerechtigheid en het eeuwige leven heeft weergegeven.'

Opgestaan op de derde dag wordt vaak in verbinding gebracht met Psalm 16:10, waar staat: *'Want U zult mijn ziel in het graf niet verlaten, U laat niet toe dat Uw Heilige ontbinding ziet'*.

Normaal begint op de derde dag het proces van de ontbinding. In het verhaal van de opwekking van Lazarus wordt dat ook duidelijk. Daar wordt namelijk gezegd dat het al de vierde dag is en er daarom een lijkvlucht hangt. Maar Jezus' lichaam heeft geen ontbinding meegemaakt. Daarmee is ook dit aspect van de opstanding een bewijs, dat de beloften van Gods Woord in Jezus Christus ja en amen zijn (2 Kor. 1:20) en daarom kan ook Paulus hierover zeggen dat het overeenkomstig de Schriften is (1 Kor. 15:4).

Vooruitwijzingen

Maar er is nog wel meer te zeggen over de derde dag. De derde dag speelt heel de Bijbel door een belangrijke rol. Dat begint al bij de schepping. In Genesis 1:2a staat: *'De aarde nu was woest en leeg, en duisternis lag over de water-*

vloed; (...). Op de eerste dag schiep God het licht, maar de aarde lag nog onder water. Op de tweede dag schiep God het gewelf dat scheiding maakte tussen water en water, maar de aarde lag nog onder water. En al die tijd was er nog geen leven op aarde. Maar op de derde dag zien we het eerste leven ontstaan, de eerste vruchten. Het water vloeit samen en het droge wordt zichtbaar. En uit de aarde kwam groen op en bomen die vrucht dragen. Op de eerste derde dag in de geschiedenis van de wereld ontstaat het eerste leven. Maar net zoals de opstanding van Jezus ons nog niet direct de volmaaktheid heeft gebracht - want we leven nog in de tussentijd - zo was de schepping op de eerste derde dag nog niet voltooid. Pas op de tweede derde dag, op de zesde dag, werd de eerste schepping voltooid. Want toen werd de mens, Adam, geschapen. Paulus noemt hem de eerste Adam en stelt hem tegenover de laatste Adam (1 Kor. 15:45). Zo kunnen we dus al vanuit het scheppingsverhaal een lijn naar de opstanding op de derde dag zien.

Een ander beeld vinden we in het verhaal van het offer van Izak. Dit verhaal staat in Genesis 22. God stelt Abraham op de proef en geeft hem de opdracht zijn zoon te offeren. Uiteindelijk komt het niet zover, maar uit Hebr. 11 wordt duidelijk, dat ook dit verhaal een uitbeelding is van de opstanding van de doden. *Door het geloof heeft Abraham, toen hij door God op de proef gesteld werd, Izak geofferd. En hij, die de beloften ontvangen had, heeft zijn eniggeborene geofferd. Tegen hem was gezegd: Dat van Izak zal uw nageslacht genoemd worden. Hij overlegde bij zichzelf dat God bij machte was hem zelfs uit de doden op te wekken. En hij kreeg hem als het ware daaruit ook terug* (Heb. 11:17-19).

En zo is ook dit verhaal in het Oude Testament een vooruitwijzing naar het sterven van het Lam Gods én zijn opstanding op de derde dag. Drie dagen lang was Izak onder het oordeel van de dood. Op welke dag staat hij als het ware op uit de dood? Precies, op de derde dag. In Genesis 22:4 staat: *Op de derde dag sloeg Abraham zijn ogen op, en hij zag die plaats in de verte*. De derde dag is ook de dag geweest waarop het volk Israël bij de Sinai de wet van God heeft ontvangen. De woorden van het verbond voor het volk - door God ook zijn Zoon genoemd - dat een nieuw en bevrijd leven mag gaan leiden door deze woorden (Ex. 19:16).

Verder is nog te wijzen op Jona, die drie dagen en drie nachten in het binnenste van de vis verbleef (Jona 1:17). De Here Jezus zelf heeft zijn sterven en opstanding aangekondigd als het teken van Jona: *Maar Hij antwoordde en zei tegen hen: Een verdorven en overspelig geslacht verlangt een teken, maar het zal geen teken gegeven worden dan het teken van Jona, de profeet. Want zoals Jona drie dagen en drie nachten in de buik van de grote vis was, zo zal de Zoon des mensen drie dagen en drie nachten in het hart van de aarde zijn. De mannen van Ninevé zullen opstaan in het oordeel samen met dit geslacht en zullen het veroordelen, want zij hebben zich bekeerd op de prediking van Jona; en zie, meer dan Jona is hier!* (Mat. 12:39-41)

Op de derde dag opgestaan uit de doden is dus niet alleen een aanduiding van de tijd, maar heeft ook betekenis. Het resonanceert als het ware door heel

De derde dag
speelt heel de
Bijbel door **een**
belangrijke rol

de Bijbel heen. De dag waarop iets gebeurt is belangrijk.

Eersteling

Die derde dag, waarop Jezus opstond van de doden kennen we nu als de zondag, de dag des Heren. Het is de dag van de opstanding. De dag van het nieuwe leven. Ook wel de achtste dag genoemd.

De eerste schepping was met de rust van de Here God op de zevende dag voltooid. Maar met de opstanding van Christus ging Zijn scheppingswerk verder. De achtste dag is de eerste dag van de nieuwe schepping. Zijn opstanding is voor ons een onderpand van onze opstanding in heerlijkheid, zegt de Heidelbergse Catechismus.

Daarbij wordt verwezen naar 1 Korinte 15:20-22: *Maar nu, Christus is opgewekt uit de doden en is de Eersteling geworden van hen die ontslapen zijn. Want omdat de dood er is door een mens, is ook de opstanding van de doden er door een Mens. Want zoals allen in Adam sterven, zo zullen ook in Christus allen levend gemaakt worden.*

Verderop wordt de Here Jezus de laatste Adam genoemd. De eerste Adam was de eerste mens van de eerste schepping. De Here Jezus is de eerste mens van de herschepping. In 1 Korinte 15:23 staat dan: *Ieder echter in zijn eigen orde: Christus als Eersteling, daarna wie van Christus zijn, bij Zijn komst.*

De wederkomst van Christus wordt ook wel met een oogst vergeleken. Als Christus de eersteling is van de oogst van de wederkomst, dan betekent dat, dat zijn opstanding veel voor ons te zeggen heeft. Want de oogst van de eerstelingen zei over het algemeen veel over hoe de opbrengst van de complete oogst zou worden. Als de Eersteling,

de Here Jezus, een verheerlijkt en onvergankelijk lichaam heeft gekregen, dan zullen wij dat dus ook krijgen. Ja, we moeten nog sterven, maar dat is dan niet meer dan zaaïen in de hoop der opstanding.

'Zo zal ook de opstanding van de doden zijn. Het lichaam wordt gezaaid in vergankelijkheid, het wordt opgewekt in onvergankelijkheid. Het wordt gezaaid in oneer, het wordt opgewekt in heerlijkheid. Het wordt gezaaid in zwakheid, het wordt opgewekt in kracht. Een natuurlijk lichaam wordt gezaaid, een

verhullen dat we ouder worden. Maar uiteindelijk ontkomt geen mens eraan. De wetenschap heeft veel bereikt, maar nog steeds niet dat mensen onsterfelijk worden. Wel lijkt het erop dat onze samenleving zoveel mogelijk probeert het zwakke, het oneerbare, het vergankelijke te weren. Bij bejaardentehuizen worden de overledenen soms via een achteringang afgevoerd. Maar juist daar zie je de oneer, het zwakke van de mens. Geen mens wil eraan denken, maar de kans is aanwezig dat je ook zelf eens hulp nodig zult

Als de Eersteling, **de Here Jezus, een verheerlijkt en onvergankelijk lichaam heeft gekregen**, dan zullen wij dat dus ook krijgen

geestelijk lichaam wordt opgewekt. Er is een natuurlijk lichaam en er is een geestelijk lichaam. Zo staat er ook geschreven: De eerste mens Adam is geworden tot een levend wezen, de laatste Adam tot een levendmakende Geest' (1 Kor. 15:42-45).

Het juiste perspectief

Nu hebben we nog te maken met oneer, met zwakheid en vergankelijkheid. Ieder mens is zich daarvan bewust. Bijna ieder mens probeert bewust daar tegenin te werken. Rimpelcrèmes, haarverven en hippe kleding moeten

hebben, als je niet meer zelf uit bed kunt komen. Dat is de harde realiteit van het leven. We zijn vergankelijke, zwakke en in oneer levende mensen. Maar dat de Here Jezus uit de doden is opgestaan, betekent dat we deze realiteit in de ogen kunnen kijken. Wie de Here Jezus niet kent, heeft geen hoop. Die kijkt, als hij bereid is werkelijk te kijken, in de diepe afgrond van ons zwakke en zondige bestaan. Maar wie weet van de opstanding uit de doden kan met vertrouwen de dood tegemoet zien. Ja, de dood is nog de laatste vijand, maar we hoeven hem niet meer te vrezen. Jezus heeft de dood, de zonde en de hel verslagen. En

sterven betekent dan voor een christen een promotie. Tot hoger dienst bevorderd. Daarom kan Paulus ook zeggen in Filippenzen 1:21: *'Want het leven is voor mij Christus en het sterven is voor mij winst'*.

Dat betekent niet een verachting van het tegenwoordige leven. Het betekent wel dat je het huidige leven in het juiste perspectief ziet. Vanwege de opstanding van de doden heeft dit leven zin. Iemand vroeg eens aan een predikant: Bent u bereid te sterven? Dat is een belangrijke vraag, zei de dominee. Maar de vraag die ik voor u heb is: Bent u bereid te leven?

Dat is inderdaad een net zo belangrijke vraag. We kunnen leven, niet uit eigen kracht, maar door de kracht die er is door de opstanding van Christus. Tegelijk is dat niet een vanzelfsprekendheid. We moeten ons er elke keer weer naar uitstrekken, zoals Paulus dat zegt in Filippenzen 3:10a: *'(...) opdat ik Hem mag kennen, en de kracht van Zijn opstanding'*. Dat gaat door het lijden van dit leven heen. Dat gaat door de strijd van het sterven aan jezelf en ook het uiteindelijke lichamelijke sterven heen. Ook dat zegt Paulus, in Filippenzen 3:10b-11: *'(...) en de gemeenschap met Zijn lijden, doordat ik aan Zijn dood gelijkvormig word, om hoe dan ook te komen tot de opstanding van de doden'*.

De hoop van de opstanding

Bent u bereid zo te leven? Dat is het leven uit de hoop van de opstanding. En dan mag veel tegenzitten. Dan heb je misschien vaak het gevoel dat het je bij de handen afbreekt. Dan kun je ook over de kerk heel somber zijn en je afvragen of het zin heeft als je ervoor

inzet. Maar Paulus besluit het grote hoofdstuk over de opstanding met een geweldige bemoediging:

Het lijkt erop dat onze samenleving zoveel mogelijk probeert **het zwakke, het oneerbare, het vergankelijke te weren**

'Daarom, mijn geliefde broeders, wees standvastig, onwankelbaar, altijd overvloedig in het werk van de Heere, in de wetenschap dat uw inspanning niet tevergeefs is in de Heere' (1 Kor. 15:58). Onze inspanning is niet tevergeefs in de Here. Hij is ons voorgegaan, door de dood heen, door het graf heen, naar het Leven. Opgestaan op de derde dag met een verheerlijkt lichaam, dat eenieder die door waar geloof in Christus is ingelijfd te zijner tijd ook zal ontvangen.

Dan zal elke knie zich buigen en elke tong belijden: Jezus is Heer. Dan zullen we zien hoe groot de oogst is geworden, waarover we nu nog, soms met een brok in de keel, zingen: *'Wie met tranen zaaien, zullen met gejuich maaien. Wie het zaad draagt en dat zaait, gaat al wenend zijn weg; maar hij zal zeker terugkomen met gejuich, en zijn schoven dragen'* (Ps. 126:5-6). ■

* Alle bijbelcitaten in dit artikel uit de Herziene Statenvertaling

Onlangs verscheen bij het Weerklankfonds Neem&Lees een tweede, geheel herziene druk van de catecheseleergang van ds. F.J. Bijzet:

Heidelbergse Catechismus. Tussen Doop en Avondmaal

De drie boeken, twee delen (467 pagina's) en een handleiding, zijn ook geschikt voor persoonlijke of gezamenlijke Bijbelstudie. Prijs € 15,00 per deel, te bestellen via www.gereformeerdmaandblad.nl.

Lucius en Comander

DE OUDSTE STAD VAN ZWITSERLAND WERD IN 1523 GEREFORMEERD

Zwitserland blijft boeien. Niet alleen vanwege de natuur van de Alpen, ook kerkhistorisch. Naast bekende steden als Basel, Bern, Genève en Zürich, waar de Reformatie voet aan de grond kreeg, zijn er steden die ietwat in de schaduw zijn gebleven. Maar ook hun rijke geschiedenis mag onze aandacht hebben. Een van die steden is Chur, de hoofdstad van het kanton Graubünden (zuidoost-Zwitserland).

In 1523, vijfhonderd jaar geleden dus, begon in Chur de Reformatie. Reden voor een feest! En de Zwitsers pakken goed uit. Op initiatief van de Reformierte Kirche is een heel scala aan activiteiten georganiseerd

Kerstening

Chur is de oudste stad van Zwitserland. Duizenden jaren voor Christus werd hier al een nederzetting gebouwd. Omstreeks het begin van de christelijke jaartelling bezetten de Romeinse troepen dit gebied. Onder de soldaten was een groep christenen die zich met de leider Lucius missionair opstelde en het Evangelie bekendmaakte. Daarmee begon de kerstening van Chur. Op last van keizer Marcus Aurelius Claudius II Gothicus (268-270) werden die mannen gedood vanwege deze missie. De christelijke kerk van Chur is voortgekomen uit de marteldood van Lucius en de zijnen.

In de 5^e eeuw werd Chur het centrum van het gelijknamige bisdom. Dat bleef zo tot in de eeuw waarin de Reformatie van Zwingli doordrong in Graubünden.

Prediking in de geest van de Reformatie

In Zürich werd al vanaf 1519 in reformatorische geest gepreekt door pastor Lorenz Mähr, een volgeling van Zwingli. Als gevolg daarvan werden in die stad diverse vernieuwingen in de kerken doorgevoerd – met steun van de stedelijke regering. In lijn met Zwingli's prediking gold Gods Woord voortaan als het enige gezag in de kerk en de prediking mocht uitsluitend een

goddelijke gerechtigheid in wet en evangelie de norm was voor het menselijk handelen. Ook de vastengewoontes in de veertigdagentijd werden losgelaten. Deze bijbelse denklijnen werden ook door de boeren en burgers van Chur en omgeving zeer gewaardeerd. Er was in die stad ontevredenheid over de soms zware belastingen die geheven werden; meer dan eens werden die belastingen niet meer betaald. De inwoners wilden de sociale verhoudingen tussen heren en

Onder de inwoners van Chur ontstond een stroming die een scherpe afkeer had van de Roomse leer en tradities, met de daaraan verbonden dwingende macht van de hoge en lage geestelijkheid

reformatorische inhoud hebben waarin het unieke verlossingswerk van Christus centraal stond. Het moest duidelijk zijn dat de menselijke gerechtigheid in zichzelf geen waarde had en dat de

knechten, tussen adel en boeren, verbeteren. Daarnaast ontstond onder hen een stroming die een scherpe afkeer had van de Roomse leer en tradities, met de daaraan verbonden dwingende macht van de

Comanderkerk in Chur

hoge en lage geestelijkheid. In de meest oostelijke streken van Zwitserland werkten intussen evangelische predikers die het verzet tegen Rome en andere machten aanmoedigden. Voor pastor Lorenz Mähr bleek dit alles toch niet het eigenlijke van het dienen van de kerk; hij stelde zich weer in dienst van de Rooms-katholieke kerk.

Johannes Comander

Centrale figuur in de ontstane reformatische beweging werd nu Johannes Comander (Duits: Dorfmann, ook Hutmacher), geboren in hetzelfde jaar als Zwingli, 1484. Hij werd opgeleid tot geestelijke in de rooms-katholieke Kerk. Op de kloosterschool in Sankt Gallen kwam hij onder de bekoring van de ideeën van zijn christen-humanistisch georiënteerde leeftijdgenoot Joachim Vadianus. Tijdens zijn studie in Bazel ontstond contact met Huldrych Zwingli, toen ook nog student. Van 1513 tot 1521 was Comander pastoor in Escholzmatt, een dorpje in de buurt van Luzern. Twee jaar later sloot hij zich aan bij de reformatische beweging van Zwingli. In datzelfde jaar werd hij beroepen naar

de parochie van de hoofdkerk van Chur, de St. Martinskirche. Hij diende daar de gemeente met reformatische prediking en pastoraat tot zijn overlijden op 1 januari 1557.

Startmoment van de Reformatie in Chur

Comander werd aan de kerk van St. Martin verbonden. Toch was hij niet door een kerkelijke instantie beroepen, maar door een wereldlijke: het stadsbestuur van Chur. Met deze benoeming

kerkdienaar van een gemeente die nu tot reformatie had besloten.

De stadsbestuurders achtten het verstandig om Comander als prediker te laten optreden; hij had een band met de bewoners van Graubünden, zeker ook waar het de sociale nood betrof. Tegelijk met Comanders benoeming werden de taken omschreven die voortaan zouden gelden voor alle predikanten die in Chur dienden. De eerste taak, de prediking, moest volledig in de

Comander was niet door een kerkelijke instantie beroepen, maar door een wereldlijke: het stadsbestuur van Chur. Met deze benoeming was de bisschop onttroond

was de bisschop van de pauselijke kerk, Paul Ziegler von Ziegelberg, die in Chur sinds 1501 had gediend, onttroond. Deze kerkelijke leider vertrok uit Chur; hij werd niet langer erkend als hoogste

geest van de Reformatie plaatsvinden. Daarbij moeten we denken aan de vijf 'sola's' van de Reformatie: alleen door genade, alleen door het geloof, alleen door het Woord, alleen door Christus,

alleen God de eer. Uit die eerste taak vloeiden andere taken voort, sociaal en politiek van aard. Dat was, zo bleek uit een brief uit 1525 van Zwingli, helemaal zoals de hervormer van Zürich het zich had ingedacht. Zwingli's levenswerk was meer dan puur kerkelijk van aard; hij wilde uitbreiding en versterking van de Zwitserse Reformatie als een politiek verbond om de dreiging van de kant van de roomse kantons te kunnen tegen gaan.

Het moment waarop de Reformatie in Chur is begonnen is niet theologisch te duiden aan de hand van stellingen; de benoeming van Comander door het stadsbestuur was het feitelijke startsignaal. Dit kreeg een breed geschakeerd gevolg in de 34 jaren van Comanders dienst in stad en kanton.

Ontwikkelingen na 1523

Met Pasen 1525 kreeg Comander te maken met een grote toeloop van evangeliepredikers van buiten de stad. Tegelijk nam de sociale onrust in de kerkprovincie toe. Ontevreden mensen gingen ertoe over kerkelijke landerijen te annexeren. Protesten van de kant van de roomse autoriteiten hiertegen brachten Comander ertoe de sociale gerechtigheid te verdedigen vanuit de Heilige Schrift. Het kwam in januari 1526 tot een groot godsdienstgesprek, waarbij Comander namens veertig collega's achttien stellingen indiende die grotendeels ontleend waren aan de 67 reformatiestellingen van Zwingli uit 1523. Een van die stellingen luidde: *Die Christenlich Kilch ist uss dem Wort Gottes geboren/jm selben soll sy blyben /und nit hören die stimm eines anderens.* (De christelijke kerk is uit het Woord van God geboren/daarin moet zij blijven/en niet luisteren naar een andere stem.) Zwingli had deze gedachte ooit kernachtig geformuleerd: *Welch ist Christi Kilch? Die Syn Wort hört.* (Welke kerk is van

Christus? Die naar zijn Woord luistert.) De discussie liep af zonder een eindoordeel van de discussieleiders, maar het was wel duidelijk geworden dat de rooms-katholieke vertegenwoordiger zich gewonnen had gegeven aan deze stelling. Overigens werden de stellingen van Chur in 1528 ingezet ten dienste van

overall in Graubünden werd ingevoerd en in 1552 schreef hij samen met zijn collega Philipp Gallicius een belijdenis, de *Confessio Raetica*. Deze werd in 1566 vervangen door de *Confessio Helvetica* (van Bullinger) die voor de gehele Zwitserse Gereformeerde Kerk gold. Net als de Zürichse hervormers keerde Coman-

In 1527 werd de roomse mis aan de kant geschoven en vervangen door een evangelische viering: de gelovigen mochten niet slechts van het brood eten, maar ook van de wijn drinken

de doorwerking van de Reformatie in Bern en omgeving.

In 1526 kreeg Chur de vrije keus om predikanten te beroepen. Zo diende naast Comander ook een andere reformato- risch gezinde prediker: Jakob Salzmann (Latijn: Salandronius). Hij werd met zijn hele familie getroffen door de pest; niemand overleefde dit.

Een andere nieuwe instelling in 1527 was die van de viering in de beide stadskerken van het Heilig Avondmaal 'onder beide gestalten': de gelovigen mochten niet slechts van het brood eten, maar ook van de wijn drinken. Daarmee werd de roomse mis aan de kant geschoven en vervangen door een evangelische viering. Een beslissend moment in de ontwikkeling van de Reformatie in Chur en Graubünden.

In die tijd correspondeerde Comander regelmatig met Zwingli; na diens onverwachte dood (1531) deed hij dat ook met de nieuwe leider van de Zürichse Reformatie, Heinrich Bullinger. In de jaren '40 stelde hij in samenwerking met Bullinger een kerkorde op voor het kerkelijk leven in het hele kanton. Ook stelde hij een catechismus samen die

der zich tegen de leer en praktijken van de Wederdopers.

Tot besluit

Johannes Comander is zonder twijfel de drijvende kracht geweest achter de Reformatie in Chur en in het kanton Graubünden. Zijn reformatiewerk lag in veel opzichten in de lijn die Zwingli had uitgezet en die door Bullinger werd voortgezet. Het was een brede beweging die alle terreinen van het leven besloeg. Prediking van wet en evangelie betekenden alles voor een christelijke samenleving. In 1539 was Comander dan ook actief voor de opening van een Latijnse School in Chur, waar in reformato- rische zin alle vakken werden onderwezen die nodig waren voor een vervolgstudie aan een universiteit.

Ter ere van Comander werd in 1957, dus 400 jaar na zijn overlijden, een nieuw kerkgebouw in Chur naar hem genoemd. ■

VERRASSSEND TIENER- DAGBOEK

Wat een verfrissend idee: een dagboek voor tieners waarin ze elke dag een persoon uit de Bijbel ontmoeten! Zoiets is er wel voor vrouwen. Zij ontmoeten dan vrouwen uit de Bijbel. Maar een dagboek waarin jongeren elke dag een persoon uit de Bijbel ontmoeten had ik nog niet gezien.

Nu ligt het voor me: het HSV Tienerdagboek.

Auteurs en doelgroep

Het is geschreven door vier auteurs die allemaal affiniteit hebben met jongeren: ze werken in het onderwijs, zijn jeugdwerker in de kerk of schrijven zelf kinder- of jeugdboeken. Henrike Dankers, HBO-theoloog met hart voor jongeren, Roland Kalkman, schrijver van kinder- en jeugdboeken, met veel ervaring in het onderwijs, Hans Mijnders, veertig jaar werkzaam in het onderwijs en schrijver van meer dan 50 jeugdboeken en Bert Wiersema, ook iemand met veel onderwijservaring en schrijver van tientallen kinderboeken. Alle vier mensen die kunnen schrijven dus, hart voor jongeren hebben en vooral de passie om jongeren bij God te brengen. Dit dagboek getuigt daarvan! Het is speciaal geschreven voor tieners tussen de 12 en 15 jaar. Zij kunnen het zelfstandig lezen, maar het is ook heel geschikt om het als gezin samen te lezen aan tafel. En ik kan me voorstellen dat een leerkracht het in zijn klas gebruikt, als hij met zijn groep op school eet bijvoorbeeld. Daarnaast kun je het ook prima gebruiken voor een bijbelstudiegroep met tieners.

De vier schrijvers hebben de 365 dagen zo'n beetje verdeeld, de een schrijft iets meer dan de ander, maar ze komen op een evenwichtige manier allemaal aan bod. Het is niet zo dat ze onderling de bijbelboeken verdeeld hebben. Ik kon wat dat betreft geen stramien ontdekken, behalve dat Hans Mijnders het boekje Ruth voor zijn rekening heeft genomen en Bert Wiersema het boek Openbaring.

Tijdslijn

Bovenaan elke bladzij staat een tijdslijn. Dat geeft inzicht in de geschiedenis, want zo kun je eenvoudig zien in welke tijd de persoon waar de bladzij over gaat leefde. Het boek volgt qua tijd de geschiedenis in de Bijbel, vanaf de schepping tot en met Openbaring.

Opzet

De leesstukjes zijn niet voorzien van een datum, dus je kunt op elk moment van het jaar starten. Elke dag begint met een stukje uit de praktijk van het dagelijks leven, voor iedereen herkenbaar. Dan volgt de aanduiding van de tekst in de Bijbel en daarna een overdenking. Tot slot komt er een opdracht, een nadenkertje of een vraag waarmee het gelezen stukje aan het dagelijks leven wordt gekoppeld. Dat geeft de mogelijkheid om nog even na te praten, als daar tijd voor is.

Ook minder bekende bijbelse personen komen aan bod. Dat maakt niet alleen tieners nieuwsgierig, maar ook de volwassene die uit dit boek (voor)leest

Het is verrassend te lezen welke personen de schrijvers hebben gekozen. Niet alleen bekende bijbelse personen komen aan bod, zoals Adam, Eva, Kaïn en Abel, Abraham, Mozes, Zacharias en Markus. De keus is ook gevallen op minder bekenden, zoals in het Oude Testament Nahor, Keturah, Onan, de Cusjische vrouw van Mozes, Samgar, Jotham, de jongen Micha (nee, niet de bekende profeet!), Rizpa, en personen als Salomé, Susanna, Jason, Chloë, Dyonisius, Tychikus en Diotrefes in het Nieuwe Testament. Dat maakt niet alleen tieners nieuwsgierig, maar ook de volwassene die uit dit boek (voor)leest. Mij in ieder geval wel.

Fijn ook dat de schrijvers gekozen hebben voor de HSV! Dat is een betrouwbare vertaling

Alle bijbelboeken komen aan de orde. De uitgebreide, zoals Genesis, en de hele kleine, zoals Filemon en de derde brief van Johannes. Ook alle kleine profeten krijgen aandacht, een klein bijbelboek natuurlijk meer dan een groot, dat is logisch. Moeilijke gebeurtenissen worden niet overgeslagen: Onan, Uzza en Ahio, Amnon en Tamar. Al met al vind ik het een fijn en leerzaam boek om te lezen en cadeau te geven!

Fijn ook dat de schrijvers gekozen hebben voor de HSV. Dat is een betrouwbare vertaling.

Opmerkingen

Een paar kleine opmerkingen heb ik. De aandacht die de bijbelboeken krijgen is niet helemaal evenwichtig: Genesis en Exodus hebben toch allebei veel hoofdstukken, terwijl Genesis veel meer aandacht krijgt dan Exodus. Al lezend werd me niet duidelijk of daar een gedachte achter zit. Ook viel me op dat bij de boeken Numeri, Leviticus, Jozua, 1 en 2 Samuël en Daniël de volgorde van de hoofdstukken niet klopt met de hoofdstukken zoals die in de Bijbel staan. Was dat de bedoeling of is het een foutje van de drukker? Dat heb ik niet kunnen ontdekken.

Dan iets anders: Natuurlijk heb je bij vertellen altijd wat eigen gedachten en woorden nodig om 'het verhaal vertelbaar te maken'. Daardoor sluipt er ongemerkt en onbedoeld altijd wat fantasie in je beschrijving. Daar is niet aan te ontkomen en dat is ook niet erg. Maar daar moet je wel een beetje mee oppassen. Een volwassene die het verhaal al kent, weet wat er echt staat en wat niet. Maar als je bijbelkennis minder is, weet je niet wat er klopt met de Bijbel en wat niet. Soms dacht ik bij het lezen van een overdenking: 'Dit is wel helemaal gefantaseerd.' Als voorbeeld noem ik het stukje bij Genesis 19. Daarin gaat het over Lot die zijn

dochteren aanbiedt aan de te hoop gelopen wellustige mannen uit Sodom. De schrijver laat Lot tegen zijn verbijsterde dochters zeggen: 'Jullie verloofden lopen ook buiten en die nemen het wel voor jullie op'. Ga je dan niet een beetje te ver met je eigen fantasie? Er staat niets in die geschiedenis wat doet vermoeden dat Lot zoiets zei. En als de engelen Lot naar binnen hebben getrokken 'buigen ze hun hoofd en bidden', lees ik in deze overdenking. Maar in de Bijbel staat dat niet. Zoiets gebeurt ook in de overdenking bij 1 Samuël 31:1-15. De persoon 'Kis' vind ik in de Bijbel bij dat verhaal niet terug.

Nog een laatste opmerking. Als je de persoon in het verhaal in de schijnwerper zet, loop je het gevaar dat je de betekenis van dat stukje geschiedenis uit het zicht verliest. De Bijbel is niet zomaar een boek met spannende verhalen over personen. Geen enkele geschiedenis in de Bijbel staat los van zijn context. Juist die context bepaalt het belang van dat verhaal en die persoon. Soms miste ik in een overdenking die context.

Conclusie

Al met al: het HSV Tienerdagboek is een fijn boek. Van harte aanbevolen! En zeker niet alleen voor tieners. Ook volwassenen zullen het met plezier lezen en nieuwe dingen ontdekken. ■

N.a.v. Henrike Dankers, Roland Kalkman, Hans Mijnders, Bert Wiersema, *HSV Tienerdagboek. Ontmoet 365 Bijbelse personen*, Uitgeverij Groen, Heerenveen, 2022, ISBN 9789088973239, 400 pag., prijs €20,00.

EVANGELISATIE TOERUSTING: UIT DE IMPASSE!

**Evangeliseren
is niet nodig om
zelf in de hemel
te komen...**

**...wel om daar
je familie en
vrienden te
ontmoeten**

Visje

WWW.DIEPOST.NL

Hoe kun je gemeenteleden helpen over het evangelie te gaan spreken op het goede moment? Hoe wordt de horende kerk een sprekende kerk?

Laat ik starten met de dankbare herinnering aan de positieve bijdrage van dr. Tim Keller die op 19 mei overleed. Hij was van harte gereformeerd en van harte missionair. Zijn boek *Centrum kerk* is een topper op dit gebied. Geweldig vond ik – schreef ik eerder in een recensie in dit blad – dat in dit boek het punt van de toerusting van de gemeente zo centraal staat met veel praktische uitwerkingen.

Keller schrijft:
*'Veel christenen zijn relationeel niet erg vaardig omdat ze niet erg gemotiveerd zijn, niet genoeg geven om de mensen om hen heen of er niet veel van weten. Hier is gelukkig prima iets aan te doen, door de gemeenteleden pastoraal stevig te ondersteunen.'*¹

Dat is helder. Tegelijk komt er in de praktijk weinig van terecht in Gereformeerde Kerken. Er is weinig goed materiaal waar je verder mee kunt komen. Gelukkig is er nu *Evangelisatie Toerusting. Handreiking voor het voeren van een relevant gesprek met niet-christenen over de betekenis van Jezus Christus.*

Getuigen van de Christus

Evangelisatie Toerusting is geschreven door ds. Bas Luiten en zijn vrouw Eveline. Het is bijbels en gereformeerd. Het is de kans om in de gemeente – misschien te beginnen in een kleine kring – elkaar te leren getuigen van de hoop die in ons is. In de inleiding staat:

'Veel christenen hebben gelukkig aandacht voor hun buurt en straat, om daar te zijn namens Jezus. Maar het geloofsgesprek,

'Specifiek voor een christen is dat hij getuigt van de Christus, de unieke Verlosser'

*dat blijkt lastig. Je wilt het wel, maar hoe doe je dat? Vaak blijft het dan toch bij goedbedoelde daden. Maar die kan iedereen doen, die zijn niet specifiek voor christenen. Specifiek voor een christen is dat hij getuigt van de Christus, de unieke Verlosser.'*²

Elkaar leren getuigen

De bedoeling is dat je bij elkaar komt om (elkaar) te leren een geloofsgesprek te voeren. Je leert de goede vragen te stellen. Je leert wat de kern van het geloof is en hoe je daar persoonlijk over spreekt, hoe je een getuigenis geeft. Tijdens elk van de acht bijeenkomsten is er aandacht voor bijbelstudie en er zijn oefeningen om (elkaar) te trainen voor de praktijk. De onderwerpen geven een goede indruk:

Stap 1: Kennismaking
Stap 2: Het geschenk van God
Stap 3: Het evangelie
Stap 4: Door geloof alleen
Stap 5: De implicaties
Stap 6: De beslissing
Stap 7: De blijvende zorg
Stap 8: Omgaan met tegenwerpingen

Sterk wordt benadrukt dat en hoe je heel de gemeente erbij kunt betrekken, bijvoorbeeld door het geven van informatie en het vragen van voorbede. Het mooiste is het als er steeds meer nieuwe groepen in een gemeente komen die met elkaar deze cursus doen. Zo kun je verschillende rondes organiseren. 'Het is ook mogelijk deze *Evangelisatie Toerusting* te kiezen als jaarthema voor de gemeente, eventueel met ondersteuning in de prediking. De groepjes blijven daarbij klein en overzichtelijk, maar de verbondenheid hierin wordt groot.'³

In de gemeente heb ik eens de cursus *Christianity Explored* gebruikt om elkaar te leren hoe je over je geloof getuigt. Dat gaf mooie lessen en ontmoetingen. Maar nu zou ik deze cursus daarvoor gebruiken.

Catechese

Deze cursus is ook goed bruikbaar op catechisatie. Je kunt hem inzetten om jongeren te leren hun geloof te belijden (en niet alleen als leerstof binnen de kerk op te zeggen). Ook als nazorg voor hen die belijdenis van het geloof hebben gedaan kan deze *Evangelisatie Toerusting* ingezet worden. Hoe mooi is het voor jongeren die midden in deze wilde wereld staan, dat het op avond 8 gaat over 'omgaan met tegenwerpingen'. In bijlage 2 worden 28 van die tegenwerpingen die we in

¹ Tim Keller, *Centrum kerk - het evangelie midden in je stad*, Van Wijnen, 2021, p. 258.

² *Evangelisatie Toerusting*, p. 7.

³ *Evangelisatie Toerusting*, p. 75.

deze maatschappij om de oren krijgen genoemd en vervolgens wordt kort aangegeven hoe je daarop kunt reageren. Hoe goed is dit. Hoe belangrijk is dit. Een kerk die dit laat liggen, laat een geweldige kans op geloofsverdieping, geloofsverrijking en geloofsgeprekken liggen.

Ik zou een heel aantal van die tegenwerpingen hier wel willen overschrijven omdat het je echt helpt in het geloofsgesprek. Ik beperk me tot twee.

Je krijgt het meest de vraag naar je hoofd waarom er zoveel ellende is als er een God zou bestaan. Waarom doet Hij niks? Die vraag noemt men wel het bastion van het ongeloof. In dit boek is het Tegenwerping nummer 18:

Als je al die ellende in de wereld ziet, dan had Hij er toch wat aan moeten doen?

Precies! En als iemand er wat aan doet, is God dat! Niet dat Hij dat 'moet'. Hij doet het vrijwillig, uit liefde. Want Hij heeft de aarde goed geschapen, al die ellende is niet Zijn schuld. Maar Hij is wel de enige die nu de wereld nog kan redden. En Hij doet dat! Hij geeft ons Zijn eigen Zoon, die al onze schuld op zich nam en de straf wilde dragen. Hij stierf onze dood, helemaal, en stond toen weer op. Bij Hem is nu het nieuwe begin van heel de schepping, ook van jouw leven. Wil je dat?

Als je met mensen in gesprek gaat over God, komt er vaak veel kritiek op de kerk. Geef het maar toe. Ik zei altijd: 'God is geweldig, zijn grondpersoneel bakt er inderdaad vaak niet zoveel van'.

In Tegenwerping 25 gaat het over een andere reden waarom mensen graag op afstand van de kerk blijven:

Al die regeltjes in de kerk ... daar heb ik geen zin in.
Daar heeft niemand zin in. Regeltjes zijn waardeloos. Net als regeltjes in een goed huwelijk. Je houdt van elkaar of niet, toch? Zo ja, dan heb je alles voor elkaar over en je houdt altijd rekening met elkaar. Wel is het handig om af en toe afspraken te maken, wie er kookt en hoe laat je eet en zo. Dat is in een samenleving normaal, ook in een kerk.

Achtergrond

Deze cursus is een update van *Evangelism Explosion 4*, een cursus die vanuit Amerika over heel de wereld is geïntroduceerd vanuit een gereformeerde (presbyteriaanse) kerk. Over deze cursus brak in de jaren negentig een hele discussie los in gereformeerde (zendings)kringen. Door de toenmalige leider van *Evangelism Explosion*, dr. Theo Kunst, werd daarom die cursus met uitleg gegeven aan een aantal gereformeerden die bezig waren met missionair werk. Ik heb er goede herinneringen aan en ik heb er veel van geleerd. Vanuit die ontmoeting en ook vanuit de gereformeerde kritiek ontstond het boek *De klok van nieuw leven* door C.J. Haak.⁴ In goed overleg met het Evangelism Explosion Team werden veranderingen doorgevoerd. Het werd meer naar de Nederlandse situatie en naar de Nederlandse kerken toegeschreven. En nu verschijnt van broeder en zuster Luiten weer een bewerking. Ze noemen het een update. Het is leerzaam om nog even te kijken naar de achtergrond van die Amerikaanse cursus en de discussies daarover, om te zien hoe dat in deze update een plek heeft gekregen.

Wat is evangelisatie volgens de Bijbel?

In *Evangelism Explosion* gaat het erom dat je in een gesprek een getuigenis kunt geven van je geloof in Christus en de ander voor een keus plaatst. Beroemd en ook wel een beetje berucht zijn de twee vragen van deze cursus geworden

4 C.J. Haak, *De klok van nieuw leven. Gemeente en evangelisatie: een methodiek*, Voorhoeve, 1998. In bijlage 1 beschrijft hij waarom de aanpassingen op Evangelism Explosion nodig waren. Helaas heeft het boek naar mijn idee weinig impact gehad in de kerken. Was het te theoretisch? Dat kun je van deze Evangelisatie Toerusting niet zeggen.

5 *Evangelisatie Toerusting*, p. 19.

6 Petrus trekt dezelfde lijn in 1 Petrus 3:13-17.

7 Ds. H. Drost, *Gods Huis - open huis. Van harte gereformeerd en missionair*, Woord en wereld 1997, p. 25.

8 Zo ook op p. 46: 'Als de ander twijfelt, vraag dan waar die twijfel vandaan komt. Geef ruimte voor die twijfel, ga er niet overheen. Stel eventueel voor een andere keer verder te praten.'

waarmee je zoekt uit te vinden wat de ander denkt, geloof en verwacht. Men noemt het daarom diagnosevragen.

*Als je vandaag zou sterven, waar zou je dan zijn?
Als God je vraagt waarom Hij je zou toelaten in de hemel, wat zou je Hem dan antwoorden?*

In de praktijk blijkt dat er heel veel schroom is of onhandigheid of iets anders waardoor het maar niet lukt tijdens een gesprek over het geloof te beginnen

Dat is een bepaalde aanpak om het gesprek op het geloof te brengen. Ik heb de indruk dat de Luitens dit ook wel wat stevig vinden. Ze schrijven erbij dat het best een heftige vraag is en waarschuwen ervoor dat je de ander met die vragen niet overvalt.⁵ Dat is wel terecht.

Het is mijns inziens ook van belang erop te wijzen dat in de Bijbel de weg gewezen wordt om op een wat gewonere en ontspannener manier in gesprek te komen. Wat is evangelisatie volgens de Bijbel? Het is in de eerste plaats dat je wijs leeft als christen. En dat zal zo opvallen dat mensen je vragen gaan stellen waarom je zo anders bent. Grijp die kans. Paulus schrijft in Kolossenzen 4 vers 4:5,6:

Wandel met wijsheid bij hen die buiten zijn, en buit de geschikte tijd uit. Laat uw woord altijd aangenaam zijn, met zout smakelijk gemaakt, opdat u weet hoe u iedereen moet antwoorden.

Herziene Statenvertaling

Gedraag u wijs tegenover buitenstaanders en benut iedere gelegenheid, en als u wilt weten hoe u op de mensen moet reageren: vriendelijk, maar beslist.

Nieuwe Bijbelvertaling

Evangeliseren is christen-zijn met daad en woord. Dat is de bijbelse lijn.⁶ Dat plaatst evangelisatie en ook het geloofsgesprek in een natuurlijke omgeving.

Tegelijk blijkt in de praktijk dat er heel veel schroom is of onhandigheid of iets anders waardoor het maar niet lukt tijdens een gesprek over het geloof te beginnen. Dan kan het nuttig zijn deze diagnosevragen achter de hand te hebben om een gesprek open te breken. In die zin vind ik les 1 met deze vragen ook weer niet overbodig.

Hoe snel is iemand bekeerd?

In *Evangelism Explosion* wordt op een beslissing aangestuurd. De kritiek was en is dat er een beslissing geforceerd wordt. In de praktijk van het evangelisatiewerk heb ik geleerd dat je meer op onderwijs moet inzetten dan op een beslissing. Ik schreef toen: 'Het gaat om gefaseerd onderwijs in het evangelisatiewerk: via kennis werken naar een keus!! Dat betekent dat je bij een eerste gesprek moet aansturen op de keus of mensen verder onderwijs willen volgen. Je moet je daarbij wel realiseren dat men in eerste instantie nee zegt tegen een gesprek met jou en niet direct tegen Christus. Wel is de consequentie van zo'n weigering voor die persoon dat hij dan niet de kans grijpt om Christus te leren kennen. Dat blijft altijd een kritiek moment: wil men zich gaan verdiepen in de boodschap van God of niet?'⁷ In de update die de cursus *Evangelisatie Toerusting* is, merk je op de achtergrond nog wel de visie dat er in één gesprek een beslissing moet vallen. Tegelijk ben ik blij dat dit schema op allerlei manieren doorbroken wordt. Vaker wordt genoemd wat gezegd wordt op p. 32: 'Opnieuw: let op de impact van je woorden. Ze kunnen iemand diep raken. Wil de ander wel verder praten? Misschien nu niet meer, maar later.'⁸

Blijvende zorg

Na de les over de beslissing volgt stap 7: Blijvende zorg. Ik vind het bijzonder dat op deze manier een cursus aangeboden wordt waarin je niet alleen leert met de ander te spreken over je geloof, maar ook hoe je iemand opvangt in de gemeente. Praktisch worden handreikingen gegeven: *'Voor de ander is alles nieuw! Jij bent zijn (of haar) gids. Haal hem 's zondags voor de kerkdienst, waar hij de gemeente kan ontmoeten. Leg van tevoren uit dat het een eredienst is, hoe God ons wil ontmoeten en wij hem. Ga naast de ander zitten om toe te lichten wat er gebeurt. Stel hem op z'n gemak, er zijn meer onbekenden en hij mag kijken en luisteren zonder aan alles mee te doen. Voor en na de dienst kun je je gast voorstellen aan andere gemeenteleden. Het is belangrijk dat er een kring ontstaat rondom de ander en jou.'*

Kortom, begin met deze *Evangelisatie Toerusting* in de gemeente. Het kan

veel zegen geven als een gereformeerde kerk na al dat horen over de genade gaat spreken over die genade en hoop.

Benieuwd naar de cursus?

Download en bekijk een impressie van *Evangelisatie Toerusting* op <https://kerkpunt.nl/introductie-evangelisatie-toerusting/>.

Het werkboek is te bestellen via *Evangelisatie Toerusting* werkboek – Kerkpunt.

Voor training en vragen zijn Bas en Eveline Luiten Deo Volente bereikbaar op hun mailadressen bluiten1953@kpnmail.nl en eluiten1953@kpnmail.nl. ■

N.a.v.: Bas en Eveline Luiten, *Evangelisatie Toerusting. Handreiking voor het voeren van een relevant gesprek met niet-christenen over de betekenis van Jezus Christus*, Kerkpunt, 2021, 84 pag., prijs € 12,50.

In deze cursus leer je niet alleen met de ander te spreken over je geloof, maar ook hoe je iemand opvangt in de gemeente

Van het bestuur

Harm Boiten

In onze laatste bestuursvergadering hebben wij op plezierige wijze afscheid genomen van de broeders Boiten en Van Egmond. Zij moesten helaas om persoonlijke redenen als bestuurslid bedanken. Wij hebben alle begrip voor hun besluit en zijn beide predikanten dankbaar voor wat zij in stormachtige kerkelijke tijden bestuurlijk hebben bijgedragen aan het houden van de juiste schriftuurlijke koers.

Wij zijn blij dat beiden wel beschikbaar blijven als lid van de redactie van *Nader Bekeken* en op die plaats hun bijdrage willen blijven leveren aan informatie en voorlichting tot versterking van het gereformeerde leven. Tijdens een persoonlijk afscheidsbezoek door een paar bestuursleden hebben zij een blijk van waardering ontvangen.

Bart van Egmond

UIT **TROUW** VAN 16 AUGUSTUS,
5 SEPTEMBER, 22 EN 28 AUGUSTUS 2023

Over een maand weten we het. Dan worden de uitslagen van de Kamerverkiezingen duidelijk en begint het vormen van een nieuwe coalitie die het land zal regeren. Door de val van het kabinet aan het begin van de zomervakantie is er een periode van ruim vier maanden voor bespiegelingen over de uitkomst. De peilingen beloven van alles, zeker voor de nieuwkomers BBB (BoerBurgerBeweging) en NSC (Nieuw Sociaal Contract). Zij lijken stevige posities te krijgen, BBB realiseerde dat al bij de Statenverkiezingen in maart. En de vernieuwing van de politieke trekkers valt zeker op. Ook bij de christelijke partijen. Bikker was al aangetreden, bij de SGP volgt Stoffer Van der Staaij op en bij het CDA is Bontenbal gestart. Hij wil het klassieke christendemocratische gedachtegoed onder het stof vandaan halen.

Stevo Akkerman, de columnist die drie keer per week in Trouw de 'keiharde nuance' en het 'onverbiddelijke enerzijds-anderzijds' preekt, wijdt er een column aan. Hij is blij met Bontenbal, dat blijkt al uit de titel: 'Bontenbal is een verademing, je hoeft geen christendemocraat te zijn om dat te zien'. Hij schrijft:

Kansen voor christelijke waarden?

In een vorig politiek tijdperk, een dikke zeven weken geleden, had ik samen met een collega een gesprek met Henk Woldring. De voormalige senator voor het CDA en hoogleraar politieke filosofie aan de VU, inmiddels tachtig jaar oud en getroffen door blindheid, wilde graag zijn hart luchten over de toestand in het CDA. Bijna had ik hier geschreven 'zijn CDA', maar dat is die partij al dertien jaar niet meer. Woldring vertrok in 2010, toen de partij ging samenwerken met de PVV – voor velen het moment dat de christendemocraten hun ziel verkochten aan de duivel.

Hoewel Woldring inmiddels lid is van GroenLinks, noemt hij zich nog steeds 'christendemocraat in hart en nieren' en gaat de neergang van het CDA hem aan het hart. De partij heeft zichzelf naar de rand van de afgrond gebracht door haar oorspronkelijke opdracht te verwaarlozen, zei hij. De christendemocratie is op aarde om 'vorm te geven aan samenleven naar recht en rechtvaardigheid', en dat 'met behulp van overheidsmacht'. Maar op jacht naar de veronderstelde kiezers in het midden, is het CDA karakterloos geworden, een bijwagen van de VVD, en dus overbodig. "Wopke Hoekstra is gewoon een liberaal, hij is geen christendemocraat."

Gideonsbende

Om weer herkenbaar te worden, moet het CDA volgens Woldring terug naar de begrippen solidariteit, rechtvaardigheid, gespreide verantwoordelijkheid en rentmeesterschap. De partij zou een gideonsbende moeten durven zijn, een verzameling mensen met een sterke overtuiging – maar die ontbreekt. Het is eerder een calimerobende: zij zijn groot en ik is klein en dat is oneerlijk. Wil de partij geloofwaardig zijn, dan moet ze stoppen met het kopiëren van 'zij die groot zijn' en het eigen gedachtegoed gaan revitaliseren. Met een nieuwe leider.

En kijk, op wonderbaarlijke wijze is de wens van Woldring in vervulling gegaan: het einde van Rutte IV betekent ook het einde van Hoekstra als CDA-leider en de kroning van Henri Bontenbal als zijn opvolger. Ik heb Bontenbal gehoord op de radio, gezien op tv, ik heb stukken van en over hem gelezen, en ik moet zeggen: de man is een verademing, je hoeft geen christendemocraat te zijn om dat te zien. In de eerste plaats omdat hij durft te praten. Stel je hem een vraag, dan krijg je antwoord, hij gebruikt – anders dan zijn voorganger –

woorden die iets betekenen. Moge dat zo blijven. Hij durft ook te kiezen: terug naar het eigen verhaal. "Het is misgegaan omdat we te veel water bij de wijn hebben gedaan." Woldring had het kunnen zeggen.

Bezielde denkers

Voor zijn eigen website heeft Bontenbal een reeks 'inspiratieportretten' geschreven, stukken over mensen die hem iets hebben gebracht, onder wie Dag Hammarskjöld, paus Franciscus, Martin Luther King, Simone Weil, Jonathan Sacks en Václav Havel. Stuk voor stuk bezielde denkers. Sociaal bewogen denkers ook. Zelf ben ik er niet van overtuigd dat hun idealen je noodzakelijkerwijs bij het CDA brengen, en dan druk ik me nog mild uit. Maar als de nieuwe CDA-leider zich door dergelijke namen laat inspireren, dan valt dat alleen maar toe te juichen.

Toch Woldring nog even gebeld, is hij gelukkig met Bontenbal? Jawel, hij hoort weer de waarden waar het CDA ooit op stoelde. "Als de sociale rechtvaardigheid maar niet wordt vergeten."

Ook BBB, dat bij de laatste Statenverkiezingen en in de Eerste Kamer een stevige positie kreeg, schurkt aan tegen het gedachtegoed van het CDA. Dat blijkt doordat leiders uit CDA-gelederen afkomstig zijn (Van der Plas, Keizer en ook in de provincies veel ex-CDA-bestuurders). Van der Plas trekt zelfs de lijn naar de vroegere KVP in de Schoo-lezing, zo schrijft Auke van Eysden in Trouw:

Van der Plas viel in haar toespraak terug op bekende christendemocratische termen als 'gemeenschapszin' en 'sociale samenhang'. Het voormalig CDA-lid die in 2019 de BoerBurgerBeweging oprichtte, zei 'een beweging in de geest van de Katholieke Volkspartij' te willen zijn, een van de voorlopers van het CDA. "Als we niet oppassen, raken mensen verder in zichzelf gekeerd, gaan mensen verder vereenzamen en komt onze gemeenschapszin onder druk te staan."

Van alle kanten is er de roep om tot een meer inhoudelijke campagne te komen. Dat is ook te zien bij oud-CDA'er Pieter Omtzigt met zijn eigen partij waarmee hij deelneemt aan de verkiezingen. De peilingen maken hem tot een grote kanshebber. Tegelijk roept het veel vragen op. Waarin onderscheidt Omtzigt zich met een eigen partij van het CDA, is die grote groep mogelijke Omtzigt-stemmers wel bekend met de uitgangspunten van Omtzigt en hoe bouwt Omtzigt een samenhangende en stevige fractie en partijorganisatie? Marten van de Wier bericht, ook in Trouw, over de kernpunten, onder de titel: Van vertrouwenscrisis tot volkspartij: Omtzigt's partij in vijf trefwoorden':

De ideologie van de partij van Pieter Omtzigt heeft – zoals verwacht – overeenkomsten met die van het CDA, de partij waarvan Omtzigt zich afsplitste. Omtzigt legt daarnaast de nadruk op bestuurlijke vernieuwing. Dat blijkt uit zestien pagina's met 'Grondgedachten & Uitgangspunten' die de partij naar buiten bracht. Het stuk bevat geen concrete plannen – een verkiezingsprogramma moet later volgen – maar geeft een indruk van de ideeën van de partij. Nieuw Sociaal Contract in vijf trefwoorden.

'Vertrouwenscrisis'

'Nederland verkeert al ruim tien jaar lang in een bestuurlijke crisis', zo schrijft de partij in haar grondbeginselen. Volgens de partij ontbreekt het aan 'gezaghebbende democratische besluitvorming', met 'goede voorbereiding, brede afwegingen en open inspraak'. Dat heeft geleid tot een vertrouwenscrisis tussen de burgers en overheid.

De partij wil 'weeffouten' in het bestuur aanpakken. Omtzigt pleit onder andere voor een constitutioneel hof, dat wetten kan toetsen aan de grondwet, en een regionaal kiesstelsel.

'Mensengemeenschap'

Niet de overheid of de markt maar de 'mensengemeenschap' staat aan de basis van de maatschappij. Daarmee doelt de partij op 'relaties, gezinnen, familie, straten, buurten en verenigingsleven'.

Omtzigts partij ziet de mens niet als 'autonoom individu' (de klassieke liberale visie), maar 'als bezielde persoon', verbonden met zichzelf en anderen, 'met fysieke en spirituele verlangens'. Dit 'personalisme' is ook een grondslag van het CDA, en van christendemocratische partijen internationaal.

'Christelijk-sociaal'

Omtzigt zet zich af tegen het 'neoliberale denken'. Terug naar 'de verzorgingsstaat-van-het-verleden' wil de partij niet. Die heeft volgens Omtzigt allerlei initiatieven waarbij mensen elkaar hielpen onderdeel van de staat gemaakt. Later werden de initiatieven 'gekort of wegbezuinigd'.

Omtzigts partij pleit voor 'christelijk-sociaal denken' en 'gereguleerd kapitalisme met een sociaal gezicht'. De overheid moet in die visie zorgen voor bestaanszekerheid: betaalbaar voedsel, een betaalbare woning en betaalbare energie. Persoonlijk bezit wordt gestimuleerd, maar 'dient in handen van velen te zijn en niet geconcentreerd bij weinigen'.

'Rentmeesterschap'

De partij zet zich af tegen beleid dat de natuur zou 'idealisieren en romantiseren', maar de mens heeft wel de taak de

aarde 'goed te beheren en gezond door te geven'. De economie moet volgens Nieuw Sociaal Contract 'in balans zijn met goed rentmeesterschap voor de schepping'.

'Volkspartij'

De nieuwe partij wil zelf 'niet enkel uit beroepspolitici' bestaan, maar een partij zijn met 'gewone mensen', afkomstig 'uit alle windstreken' en met verschillende achtergronden, en noemt zichzelf daarom 'een volkspartij'.

Wie die kernpunten leest herkent daarin veel van wat het CDA vroeger en nu met Bontenbal naar voren brengt en enkele begrippen komen ook bij Van der Plas naar voren. Verhalen met een aan christelijke waarden en normen ontleende boodschap. Bij Omtzigt is dat te verklaren, schrijft Wilma Kieskamp, opnieuw in Trouw, onder de titel 'Omtzigts partij wil de bestuurscultuur in Den Haag veranderen. Maar verwacht geen makkelijke oneliners':

Omtzigt heeft zich afgesplitst omdat hij een andere stijl van politiek zoekt, niet omdat hij met het CDA verschilt van opvatting over de koers. Al zijn publicaties ademen christelijk-sociaal gedachtegoed. Om hem heen verzamelde hij een hecht team van mensen die net als hij CDA'er of ex-CDA'er zijn. Het zijn bijna allemaal katholieke denkers die willen herbronnen met nadruk op sociaal beleid en 'omzien naar elkaar'. Vraag is hoe dat in de praktijk zal uitwerken. Ook Balkenende profileerde zich indertijd met een dergelijk verhaal, maar in de praktijk viel dat fors tegen. Het leverde toen stevige verkiezingswinst, maar er kwam maar weinig van terecht. Verschil is dat nu van meerdere kanten afstand wordt genomen van het neoliberalisme en dan kom je dichter bij de roots van de klassieke politieke stromingen. Timmermans komt met

sociaaldemocratische verhalen, CDA, NSC en BBB plukken uit het christendemocratische gedachtegoed. Voor een inhoudelijker gesprek is dat goed, maar daarmee bewerk je niet zomaar een ommekeer. Wil de Nederlandse bevolking dit wel?

Stevó Akkerman gaat in een column met de titel 'Omtzigt kan niet anders dan zijn meest rechtse kiezers teleurstellen' op die vraag in. Volgens de prognoses eind augustus zou Omtzigt op circa dertig zetels komen, eerder had zelfs het getal van 46 rondgezoegen. In die prognose zou Omtzigts NSC de grootste fractie vormen. Akkerman roept op tot voorzichtigheid met peilingen maar signaleert, op basis van de analyse van bureau I&O, dat de aanhang van Omtzigt ten koste gaat van CDA, BBB (ter vergelijking: die partij heeft nu 4 Kamerzetels), PVV en Ja21. Akkerman schrijft:

Intussen houdt de herkomst van de NSC-stemmers mij het meest bezig. In 2021 stemde 19 procent van hen CDA, 14 procent PVV, 13 procent VVD en 4 procent Ja21. Als ik zo vriendelijk ben de ex-CDA'ers buiten beschouwing te laten, dan is nog steeds minstens 31 procent van de NSC-aanhang rechts tot extreemrechts. Mijn vraag is: hebben deze mensen iets opgevangen van de 'Grondgedachten en uitgangspunten' die NSC vorige week publiceerde? In dat document vormt het 'personalisme' het uitgangspunt, Ger Groot en James Kennedy hebben er in *Trouw* hun licht al over laten schijnen: het is nauw verwant aan de sociale leer van de katholieke kerk, al werden ook protestanten en sociaaldemocraten er wel door aangesproken. "Ieder mens telt", heet het in het NSC-stuk, dat lijkt me toch mijlenver af te staan van wat kiezers heeft aangetrokken in de PVV en bij het imploderende Ja21. Als Omtzigt zijn eigen uitgangspunten serieus neemt

– ik ben zeer benieuwd wat het NSC-verkiezingsprogramma zal zeggen over asiel en klimaat – dan kan hij niet anders dan deze potentiële kiezers teleurstellen. Of gaan ze zich binnen NSC organiseren om de partij op langere termijn hun akelige kant op te trekken?

Een christendemocratisch blok

Het is, zo constateren de I&O-onderzoekers, vooral de persoon van Omtzigt die stemmen trekt, en dat wekt geen verbazing. Het is ook geen diskwalificatie, integendeel. Maar daarmee is de NSC nog geen politieke beweging – hooguit in wording – en kan uit de I&O-peiling nog niet geconcludeerd worden dat het aloude driestromenland in Nederland is hersteld. Ja, er is een sociaaldemocratisch blok op links en een liberaal blok op rechts, maar is er een christendemocratisch blok in het midden? Dat moet nog maar blijken.

Akkerman legt terecht de vinger bij de vraag of hiermee een christendemocratisch blok (of enkele blokjes) ontstaat. We hebben in ons land te maken met forse ontkerkelijking. Voor veel mensen zullen begrippen en termen wellicht uit hun jeugd nog herkenbaar zijn, maar de klank garandeert geen inhoud, laat staan geestelijke verbondenheid. De praktijk zal weerbarstig zijn, individualisering is diep geworteld in de vormgeving van ons staatsbestel. Terecht wijzen NSC, maar ook Volt en ChristenUnie op de noodzaak van modernisering van ons bestel, maar met verandering van de vorm ben je er niet. Het gaat om het hart, waar sta je voor en wat draag je uit. En dan vrees ik dat die christendemocratische waarden voor velen verleden tijd zijn. Positief is dat er nu politieke leiders zijn die openlijk voor deze waarden uitkomen. Dat maakt het debat breder, ook voor SGP en ChristenUnie. En het is belangrijk dat de breed geaccepteerde neoliberale aanpak van de verschillende kabinetten Rutte op zijn minst ter discussie wordt gesteld. Nieuwe politieke leiders bieden nieuwe kansen en mogelijkheden, ook voor een meer christelijk geïnspireerde inbreng. Geve onze God ook daarin perspectief voor ons land en volk.

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

DAGELIJKS BESTUUR VAN
DE STICHTING WOORD EN WERELD
Voorzitter

Ds. J. Wesseling (a.i.)

Secretaris

W. Hindriks

Penningmeester

G.F. Slump

REDACTIE NADER BEKEKEN

Hoofdredactie

Dr. P. Boonstra

Eindredactie

B. Seldenthuis

D.E. Slump-Schoonhoven

Redactie

Ds. S.M. Alserda

Drs. H.J. Boiten

Ds. C. van Dijk

Dr. B. van Egmond

Drs. B.P. Hagens

Drs. J.W. van der Jagt

Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Ds. S.M. Alserda

Melkweg 49, 7904 ER Hoogeveen

Tel.: 06-165 61 146

Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Dr. H.H. van Alten, Pretoria ZA

Ds. J. Beekhuis, Hoogeveen

Drs. L. Bezemer, Hattem

Drs. F.J. Bijzet, Emmen

J.H. Bollemaat, Dalfsen

H. Boomstra, Den Helder,

tekeningen/cartoons

A.C. Breen, Dunsborough, WA

Drs. E. Brink, Waddinxveen

Drs. J.J. Burger, Veenendaal

Ds. H. Drost, Grafhorst

Ds. P. Drost, Übelbach (Oostenrijk)

Drs. L.W. de Graaff, Heerde

Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort

Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen,

Kampen

Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen

Ds. R.Th. Pos, Steenwijk

Ds. A. van der Sloot, Steenwijk

Dr. R.T. te Velde, Wezep

Dr. H. Veldman, Zuidhorn

Ds. J. Wesseling, Arnhem

Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort

Basisontwerp: Studio TinekeWerk

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijpskerk

Druk: VellendrukkerijBDU b.v.,

Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken

is ook op Daisy-cd en Webbox

verrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden

en Slechtzienden,

tel. 0341-56 54 77, e-mail

klantenservice@cbb.nl.

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

**Adreswijzigingen
en/of opzeggingen**

INTERNET:

• www.woordenwereld.nl

• woordenwereld@spabonneservice.nl

• naderbekeken@spabonneservice.nl

• naderbekeken@spabonneservice.nl

POSTADRES:

• Woord en Wereldabonneservice,

Postbus 105,

2400 AC Alphen aan den Rijn

TELEFOON:

• 088 - 110 20 42

• 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:

tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten:

www.woordenwereld.nl/klantenservice

**Meer informatie en abonnements-
voorwaarden op** www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:

Nader Bekeken € 46,50

Nader Bekeken (buitenland Europa)

€ 95,50

Nader Bekeken (buitenland overig)

€ 107,00

Nader Bekeken studenten € 27,50

Nader Bekeken cadeau-abonnement

€ 23,25

Nader Bekeken PDF € 27,50

Nader Bekeken PDF (buitenland

Europa) € 39,50

Nader Bekeken PDF (buitenland overig)

€ 51,25

Prijzen losse verkoop:

Nader Bekeken € 4,75 (incl. verzendkosten)

Cahier € 15,50 (incl. verzendkosten)

Cahier PDF € 8,00

Bankrekeningnummer:

NL 75 INGB 0007 2255 58

Bic-code: INGBNL2A

Deze tarieven gelden bij machtiging

(automatische incasso).

Voor betaling per acceptgirokaart of per

eigen overschrijving geldt een opslag

van € 2,-

Bankrekeningnummer voor giften:

NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de vermelding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 1380 - 3034

www.woordenwereld.nl

Neem nu een jaarabonnement
en ontvang de special
'De bijbel of een biertje' gratis!

Ga voor het afsluiten van een abonnement
naar www.woordenwereld.nl

www.woordenwereld.nl

Daarop kunt u:

- de laatste nummers van Nader Bekeken bekijken;
- het artikel van de maand uit de laatste nummers downloaden;
- nummers die langer dan een jaar geleden verschenen zijn downloaden;
- informatie over de cahiers van Woord en Wereld vinden;
- met de zoekfunctie allerlei onderwerpen vinden waarover iets geschreven is.

**Als u zo schuimend woedend wordt, Heer,
 en onze torens knielen, als zelfs de zwaluw
 en de mus als projectielen tegen muren slaan,
 als u weer, eens te meer, na zomerbrand
 ons vuil naar boven woelt, als u ons
 zonder reden op wind uit rijden neemt
 en onze zonen, dochters in het putje spoelt,
 als wij na afloop opstaan van de grond,
 de keuken maar weer dweilen, ons bot
 gedompeld is in geur van lijk en rot,
 en als er dan – wat God verhoede! –
 opnieuw zo'n zomer komt, een hete,
 en weer het licht zich in de verte kromt
 en zelfs de meeuw u angstig aan ziet komen,
 wilt u dan, – hebben wij niet liefgehad? –
 Heer, inslaan op de paal buiten de stad?
 Die staat er voor.**

MAARTEN VAN AES (1962)
 UIT: *ALLES ONVEILIG*, 2013

Hier spreekt de dichter tot God, een
 gewelddadige God: woede als een
 schuimende branding. Torens wijzen
 niet omhoog, maar knielen deemoedig.
 Hier vindt de mus geen huis en de zwa-
 luw geen nest; ze slaan als kogels tegen
 de muur kapot. Gods vredige schepping
 wordt omgekeerd, het is oorlog: 'Alles
 onveilig'.

Welk vuil vindt God in je? Wat als
 Hij 'onze zonen, dochters in het putje
 spoelt', ons vernietigt en alles afneemt
 als eens Job?

Je bidt de paradox dat God voorkomt
 dat God opnieuw komt met zo'n don-
 derend onweer, waar zelfs de meeuwen,
 die toch wel wat gewend zijn, voor op
 de vlucht slaan.

Helpt het dat je 'hebt liefgehad'? Niet:
 Hem liefgehad, of: je naaste. Nee, dat
 je in het algemeen hebt liefgehad. Met
 zo'n halfhartig gehouden liefdegebod
 kom je nergens.

Je bidt om een bliksemafleider, die paal
 buiten de stad, waar de Zoon hangt. Hij
 voorkwam dat God zijn hele schepping
 verwoestte.

'Die staat er voor': God, weet u nog?
 Die paal is hier speciaal voor opgericht.
 Sla dáár in, niet op ons. Daar is hij goed
 voor. Hij staat ervoor – garant.

De Schepper van het heelal kan niet
 een béétje slecht tegen de zonde, Hij
 kent een verterende woede over alles
 wat zijn majesteit aantast. De enige
 manier om daaraan te ontkomen is te
 schuilen bij zijn Zoon.